نووسینی: د. عەلی شەریعەتی

پێویستییەکانی
مرۆڤی ئەمڕۆ

وەرگێڕانی لە فارسییەوە:

هەردی ئەنوەر

ڕێکان تەحسین

چاپی یەکەم

Scanned by CamScanner

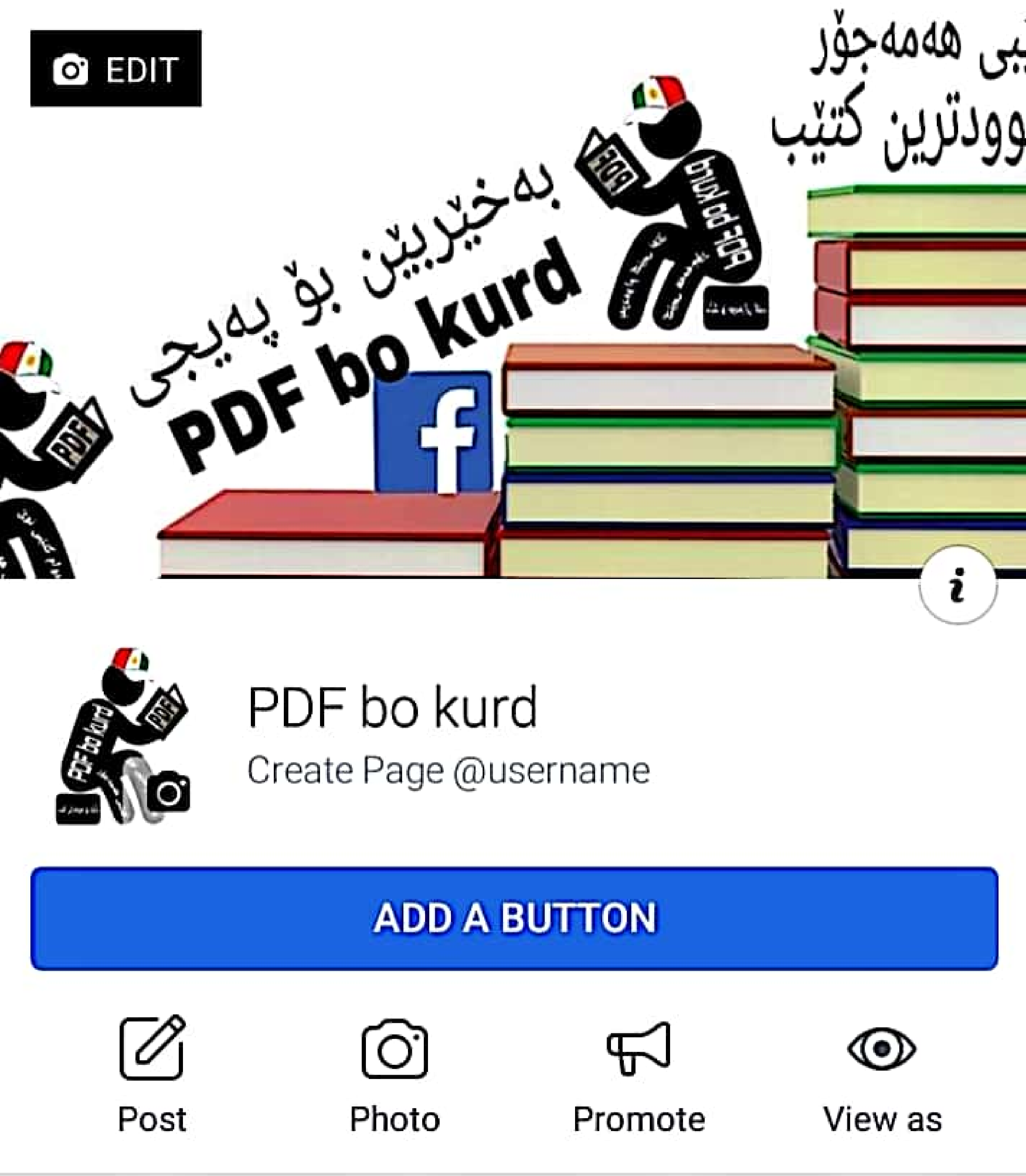

Scanned by CamScanner

بسم الله الرحمن الرحيم

پێویستیەکانی مرۆڤی ئەمڕۆ

Scanned by CamScanner

پێویستیەکانی مرۆڤی ئەمڕۆ

نووسینی: دکتۆر علی شەریعەتی
وەرگێڕانی: ڕێکان تەحسین ساڵەیی – هەردی ئەنوەر
بابەت: فکری
تیراژی: ۱۰۰۰ دانە.

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان
ژمارەی سپاردنی (۹۵۹)ی ساڵی (۲۰۱۲)ی پێدراوە

Scanned by CamScanner

پێویستیەکانی مرۆڤی ئەمڕۆ

نووسینی/ دکتۆر علی شەریعەتی.

وەرگێڕانی لە فارسییەوە:
ڕێکان حسێن ساڵەیی   هەردی ئەنوەر

Scanned by CamScanner

یك چند به كودكی به استاد شدیم
یك چند به استادی خود شاد شدیم
پــایــان سخن كــه ما را چه رسد
چون اب در امدیم، چون بـاد شدیم

((خەیام))

چەندێك منالْ بووین قوتـابیی زانـــــا
چەندێكیش خۆمان بووین بە مامۆستا
ئــە نجام بڕوانە چیـــمان بەسەرهات:
وەك ئاو هاتین و بۆی دەرچووین وەك با!

((خیام — وەرگێڕانی-گۆران))

Scanned by CamScanner

دەسپێک...

بە وتەی ئەبوزەر : یا رب المستضعفین.

ڕەنگە دوای خویندنەوەی ئەم کتێبە ئیتر خۆر هەڵنەیەت، یان کە خۆر هەلأت ئیتر ئاوا نەبێتەوە، دەمەو سەحەر کە ئەگریەم بەدەم گریانەوە ئەڵێم ئەی مرۆڤ تۆ چیت؟ دەمەو ئێوارانیش کە بەرەو ڕووی خۆرئاوابوون ئەوەستمەوە ئەڵێم ئەی مرۆڤ تۆ کێی؟ ئەمەویٚ خۆم بناسم وەك ئەوەی کە سوقرات وتی: (ئەی مرۆڤ خۆت بناسە)، بەلاٌم بەداخەوە ئێستاو ئێستاش خۆمان نەناسی، وەنازانم کەی خۆمان ئەناسین و دواتر دوژمنەکانمان ئەناسین.......

دکتۆر علی شەریعەتی لەم کتێبەدا دەیەوێت پێمان بڵی کە دەبیٚ واتایەك بۆ مرۆڤ بوون بدۆزینەوە، مرۆڤ ئەو نامۆیە تاکەی دەبیٚ بە نامۆیی بمێنێتەوە، وە دواتر دوژمنانی مرۆڤ دیاری دەکات و رەش و سپی لەیەکتر جودا دەکاتەوە.

وەك مولانای ڕۆمی ئەفەرموێت: ئەهلی دۆزەخ لە دۆزەخ خۆشحال ترن تا لەوەی لە دونیادا بن .... لەبەر ئەوەی ئەهلی دۆزەخ لە حەق بەئاگان ..... وە ئەوانی لە دونیان لە حەق بیٚ

خەبەرن .... بێگومان شتێك لە خەبەری حەق شیرینتر نیە.......))

ئەم کتێبە وەك دەروازەیەکە بۆ ئەوەی لەم ساتە بەدواوە بەدوای حقیقەتی مرۆڤ بوونمان بگەڕێین. ڕەنگە پێتان شێتی بێ بەدوای نامۆییەکدا بگەڕێن، ئەگەر ئێوە پێتان وایە گەڕان بەدوای واتای نامۆیەکدا شێتیە، بەڵی من شێتم، ئەگەر ئێوە پێتان وایە دۆزینەوەی حەقیقەتی مرۆڤ شێتیە، بەڵی من شێتم، ئەگەر پێتان وایە ڕزگار کردنی مرۆڤایەتی لە دەست بوون بە کۆیلە شێتیە بەڵی من شێتم، ئەگەر ئیوە پێتان وایە تێرکردنی منالێك کە بە زگی برسیەوە خەو ئەبێتە میوانی چاوەکانی شێتیە، بەڵی من شیتم، ئەمەوێت بلێم دایکە باوکە، مامۆستا ئاینیەکان، مامۆستای قوتابخانەکان، رۆشنبیرانی ولاتەکەم ئێوە هەمووتان بوونەتە رۆبۆت، ئەگەر پێتان وایە ئەمە شێتیە، بەڵی من شێتم، شێتێك کە دەیەوێ دووبارە گوڵ بڕوێنێتەوە، شێتێك کە دەیەوێ هەموو مرۆڤەکان یەکسان بن، کەس برسی نەبێ، تەباین، یەکدیمان خۆشبوێت و زەوی سوور نەبێ بەرەنگی خوێن، بەڵام ئەزانم باشیش ئەزانم کەس گوێ لە شێت ناگری.

کاتێك ئەڕوانمە ئاوێنە جگە لە خۆم کەسێکی تریش ئەبینم نازانم من وەك مرۆڤێك بۆ هێندە ئاڵۆز و نامۆم..نوێژەکەم و خۆم بەژێردائەنێم ... لەکاتێکدا نە ژێرم و نە نوێژەکانم نوێژە...وەك

قیصر امین پوور فەرمووی:

بۆچی ژیرەکان ئامۆژگاری بکەین
وەرن لە بارەی عشقەوە بدوێین
تەواوی عیباداتەکانمان عادەتن
ئای خۆزگە بە بێ عادەتی، عادەتمان ئەکرد
چ کێشەیەك هەیە دوای هەر نویژێك
دوو رکعەت گوڵێك عیبادەت کەین

دروستە، زۆر دروستە تەواوی نویژەکانمان بوونەتە عادەت،، ڕەنگە لەم ساتە بەدواوە هەواڵی مردنی خوداکانت بە گوێ بکەوێ، جونکە مرۆڤ هەر لەسەرەتای دروست بوونیەوە بەهۆی یاخی بوونەوە کەوتۆتە جەنگەوە لەگەڵ تەواوی خوداکان، خودا فەرمووی درۆ مەکەن، کە ئێمە درۆمان کرد واتا دژی خودا جەنگاین، شمشێرێکمان وەشاند، ئەم هەموو شمشێرە ئەوەشێنرێت تۆبڵێی ڕۆژێك یاخییەك شمشێرێك نەوەشێنێت و خودایەك لە خوداکان نەکوژێت؟ ئەی مرۆڤ تاکەی ئەتەوێت یاخی بیت،؟ تاکەی ئەتەوێت نامۆ بیت؟ ناتەوێت خۆت بناسی،. بیزار نەبوویتە لەوەی هەموو بوونەوەرەکانی تر بە چاوێکی ترەوە سەیرت ئەکەن؟ شەریعەتی لەم بەرهەمەیدا ئەوە ئاشکرا دەکات کە هەموو چواردەورمان دوژمنمانن، بەڵام هەریەکەو

بەجۆرێ...کتێب دوژمنە، مەزهەب دوژمنە، سیستەم و ڕژێمەکان دوژمنن، داهێنان دوژمنە، قوتابخانە فەلسەفیەکان دوژمنن، بۆیە پێویستە خۆمان بناسین تا ئامادەی جەنگ بین، بینیتان دووبارە جەنگ ؟ باوەڕ ناکەم هەرگیز جەنگ کۆتایی بێت.

ئێستا کاتژمێر چەندی نازانم شەوە ، تۆ بڵێی ئێستا ئەژین خەوتبێ یان وەك من وەئاگایە نازانم، تۆ بلێی دوای ئەوەی دەستم لە نووسین هەڵگرت خەوم لێ ئەکەوێت یان نا ئەویشیان نازانم ، چونکە دەروونم زۆر نارەحەتە لەوەی دەزانم و بێ گومانم لەوەی کە تەواو نرخی ئەم بەرهەمەی شەریعەتیم نەداوە، ناتوانم پێشی بدەم. دکتۆر علی شەریعەتی زۆر حەزی لە ئازادی بوو ..موشتاقی ئەوە بوو ڕۆژێك جیهان لە باوەشی ئازادیا ببێنیت کە خەوی لێ کەوتووە. لە یەکێك لەبەر هەمەکانیدا دەڵێت/ ئازادی ئەی باڵندە باڵ شکاوە جوانەکەی من، خۆزگە ئەمتوانی قەفەسەکەت بشکێنم بۆ ئەوی ساتێك لەم ئاسمانە سامالەدا پەرواز بکەی.......ئازادی.........ئەی باڵندە باڵشکاوەکەی من..............!!

ڕێکان تەحسین سالەیی

هەولێر ٢٠١٢/٩/٢٦

تێبینی/ ئەم بەرهەمە خۆی وتاریکە لە
وتارەکانی دکتۆر علی شەریعەتی
(رەحمەتی خوای لێ بێت) هەرچەندە
بەشێوەی کتێبیش هەیە لە کۆ
بەرهەمی شەریعەتی، بەڵام هەر
مۆرکێکی وتاری پێوە ماوەتەوە.

Scanned by CamScanner

پێویستییەکانی مرۆڤی ئەمڕۆ...!

خوێندکارانی خۆشەویست لە یەکەمین شەودا کە بۆ ئێوە دەدوێم، وە ئەمەش یەکەمین دەرفەتە بۆ من کە لەگەڵ ئێوە دا لە بارەی گۆڕانی فکرییەوە قسە بکەم... دەمەوێ لە سەر گرنگترین بابەت قسە بکەم کە هەموو بابەتەکانی تر، هەموو ئایدیاکانی تر، وە هەروەها هەموو ئایدۆلۆژیا جیاوازوو و پێچەوانەکانی تر کە دەکرێ ئێوە هەتان بێت یان دەکرێ دواتر هەڵیبژێرن.. هەر شێوازێك بۆ بیرکردنەوە و باوەڕداربوون، وە یان درێژەدان بە ژیان هەڵدەبژێرین، یان هەڵتانبژاردووە، لەسەر ئەو بابەتە بنەڕەتییە دانراوە، بابەتێکە کە لە سەدەی بیستەم، بە کورتی پاش سەرکەوتنی فاشیسم بەسەر شارستانییەتی ئێستادا. هەروەها شکستی زانستی بەرامبەر بە زانستی نوێ، ئەمڕۆ بە شێوەی گەورەترین بابەت کە تێگەیشتنی دژوارە خۆی نیشان داوە و هەستیارترین قەیرانی هێناوەتە کایەوە. بە شێوەیەك کە سەدەی ئێمە بە ناوی سەدەی ئەو قەیرانە ناو دەبرێت، وە ئەو قەیرانەش بریتییە لە قەیرانی مرۆیی، ئەو بابەتە دژوارە بریتییە لە

خودی"مرۆڤ"، .... زانست لە دوو سێ سەدەی کۆتای دوای سەرکەوتن بە سەر سەدەی ناوەڕاستدا لە ماوەی"اسکولاستیک" و حوکمی پاشایەتی لە سەدەی ناوەڕاست لە ڕۆژئاوادا و سەرکەوتنی"سیانتیسم" و بە تایبەت لە سەدەی نۆزدەهەمدا ئەو سەرکەوتنانەی کە زانست لە دۆزینەوەی بابەتە نادیارەکان پەیدای کردووە، تا ئێستاش دەبینم کە زانست لەو داهێنانانە بەردەوامە. گەورەترین پرسیار و گەورەترین نادیاری هێناوەتە بوون.. کە بریتییە لە"نادیاریی خودی مرۆڤ". ... بنەڕەتی قەیرانی فەلسەفەی نوێ، قەیرانی مرۆڤناسییە. دەبینم کە ئەوە ڕێکەوت نییە لە سەدەی نۆزدەهەمدا ئایدۆلۆژیا جیاوازەکان دەردەکەون، کە سەدەی نۆزدەهەم سەدەی ئایدۆلۆژیاکانە.. هەمووان بە دوای چارەسەری کێشە دژوارە کۆمەڵایەتییەکان و پاڵنەرە ئابوورییەکان و ڕێگە چارەی سیاسی و چینایەتیەکان و بە شێوەیەکی گشتی بە دوای شێواز و بەرنامەی چۆنیەتی ژیانەوە بوون.. ئایدۆلۆژیاکانیشیان هەر ئەوەبوو، بەڵام لە سەدەی بیستەمدا دەبینین، کە بابەتە فکرییەکان وەلانراوون و گەورەترین بابەت کە سەرەنجی فەلسەفەی ئەم سەدەیە بۆ خۆی ڕادەکیشێ، بابەتێکی زۆر گرینگە کە لە چۆنییەتی ژیانی مرۆڤە دەکۆڵێتەوە. ئەو بابەتە بریتییە لە" چۆنیەتی بوونی خودی

مرۆڤ.ئایا! مرۆڤ دەبێ چۆن بێت". دەبینم کە فەیلەسووفانی سەدەی بیستەم چ کەسانێکن؟ (هایدگەر، باسپرس، سارتەر، مارکۆز و ئەلیکسیس کارل). ئەمانە سیمای فەیلەسووفە مەزنەکانی سەدەی بیستەمن. ئەبینم کە سەرەکیترین بابەت کە فەلسەفە و قوتابخانە فەلسەفیەکانیان لەسەر ئەم بنەمایە، دامەزراندووە. بابەتەکە کە بریتییە لە دوزینەوەی کێشەیەکی دژوار بەناوی مرۆڤ. بۆچی لە سەدەی بیستەم بە پێچەوانەی سەدەکانی پێشوو گرنگترین بابەت، داڕشتن و ناساندنی حەقیقەتی مرۆڤە. بۆچی گەورەترین هێما و کێشە نەزانراوەکانی سەدەی بیستەم بە شاراوەیی ماونەتەوە لە ناخی خودی مرۆڤدا؟ بۆچی ئیگزیستانسیالیزمی 'هایدگەر و سارتەر' لە بنەڕەتا لە سەر ناساندنی بنەڕەتی مانای مرۆڤ بنیاتنراوە، بۆ چی ئەلیکسیس کاڕل بۆ ناساندنی مرۆڤ کات بۆ بابەتە زانستییەکەی بە ناوی" مرۆڤناسی" سەرف دەکات و دواتر دەست هەڵدەگری!! هەروەك چۆن بەرهەمە گەورەی الیکسیس کە خۆشبەختانە بە زمانی فارسی وەرگێردراوە لەژێر ناو نیشانی " مرۆڤ، ئەم نەزانراوە".

مرۆڤ، ئەم "نەزانراوە"، ئەم "نەناسراوە" ئەمە زۆر سەرسوڕهێنەرە، کە ئەلیکسیس کاڕل کەسێکە کە بۆ یەکەم جار

لە جیهاندا خەڵاتی نوبڵی لە فسیۆلۆژی و پەیوەندییەکان وەرگرتووە ، لە ڕێکخراوی"راکفلر" لە بەشی مرۆڤناسی بابەتی خستۆتە ڕوو، کەسێکە کە نیشاندەری زانستە مرۆڤییەکانە، لێکۆڵینەوە زانستی و فەلسەفییەکانی بەم شێوەیە ناو دەبرێت " مرۆڤ، ئەو بوونەوەرە نەناسراوە". من دەمەوێ ئەم بابەت بخەمە ڕوو، هەڵبەت تا ئەو شوێنەی کە کات و دەرفەت هەبێ. بۆ ئەوەی کە هەم ئێوە، تا ئەو شوێنەی کە لە توانامدا هەیە لە ڕێڕەوی بنەڕەتترین بابەتی سەدەی بیستەم و هەستیارترین قەیرانی فکری، بنەڕتیترین گۆڕانکاری شارستانییەتی نوێ، ڕوونی بکەمەوە کە چۆن و بۆچی لە بنەڕەتدا مێژووی گواستنەوەی ڕۆشنبیری و فکری و کۆمەڵایەتی، مرۆڤ لە سەدەی بیستەمدا خۆی بە نامۆ نواندووە؟ بۆچی فەلسەفە و زانستی ئەمڕۆ مرۆڤ بە ناونیشانی کێشەیەکی گوماناوی و نامۆ دەخاتە ڕوو؟ ئەمەش لە کاتێکدا کە فەلسەفەی سەدەی نۆزدەهەم، تا ڕادەییەك بەڕوونی لە سەر مرۆڤ قسە دەکات و لە سەدەی هەژدەهەمدا بنەڕەتی بابەتی مرۆڤ بابەتێکی ڕوون و ئاشکرا بووە، سەدەی حەڤدەهەمیش، سەدەی ڕۆشنبیرانە کە مەزهەب و فەلسەفە و هەموو قوتابخانەکانی تر لە سەر بنەچەی (مرۆڤ) دانرابوون، ئەمەش نیشانەی ئەوەیە کە بابەتی"مرۆڤ" بۆیان ئاشکرا بووە.

Scanned by CamScanner

هەروەها دەبینین کە لە سەدەی ناوەڕاست، پێناسەیەکی گشتی بۆکراوە و لە ڕۆم و یۆنانی کۆن و پێش سەدەی ناوەڕاست فەیلەسوفان بەم شێوەییە پێناسەی مرۆڤیان کردووە و بەهەمان شێوە سادەی سروشتزانێك یان زانایەکی فیزیا، وەك بوونێکی سروشتی تەماشایان کردووە. کاتێ کە ئەرستۆ دەڵێت: (مرۆڤ ئاژەڵێکی قسەکەرە)، هەمووان ئەوەیان پەسەندکردوە. ٢٤٠٠-٢٣٠٠ ساڵ پێش زایینی لە سەردەمی ئەرستۆ تاکو ئێستا مرۆڤناسی بە شێوەیەکی زانستی و فەلسەفی خراوەتە ڕوو. ڕێساییەن دەبێت مرۆڤ پێناسەکرا و ناسراو بێت، لە کاتێکدا کە مرۆڤ تا لە سەدەی بیستەم نزیکتر دەبێتەوە و بە شێوەیەکی نامۆ و ئاڵۆز دەردەکەوێ تا دەگاتە ئاستێك کە بیرمەندە مەزنەکانی مرۆڤناسی ئەمڕۆ لە ناسینی حەقیقەتی مرۆڤ بێ هیوا بوونە. ئەوان کەسانێك بوون کە لە کاتی لێکۆڵینەوەکانیان لەسەر حەقیقەتی مرۆڤ سەریان بە چەندین ڕێگا و قوتابخانەدا خستووە تا لە کۆتاییدا بێ هیوا و نائومێد ماونەتەوە و پێناسەیەکیان بۆ مرۆڤ چنگ نەکەوتووە.

بۆچی ئەمڕۆ هونەری نوێ لە لێکۆڵینەوە و دۆزینەوەی دەروونی نامۆی مرۆڤ بەرجەستە دەبێت، لە وێنەکێشان و موسیقا و لە هەموو بابەتەکانی تردا بەرجەستە دەبێت، دەبینین

لەم گەڕانەیاندا هەرچەندە زیاتر دەگەڕێن بێ هیواتر دەبن..!
بۆچی زانستی ئەمڕۆ بۆ ئەوەی بنەڕەتێکی تر بۆ پێناسە زانستیەکەی (مرۆڤ چ بوونەوەرێکە) بداتە دەستەوە؟ دووبارە ئەم بابەتە دەخاتەوە ڕوو. خەڵکی بە ئاگای سەدەی ئێمە ئاگاداری دوو خاڵی لێکنەچوون...

یەکەم- ئەوەی کە سەدەی بیستەم سەدەی دانپێنانە بە نەبوونی چارە بۆ کێشە دژوارەکان و ئاڵۆزیی حەقیقەتی مرۆڤ.

دووەمیان - ئەوەیە کە هەموو بیرمەندانی سەدەی بیستەم لە پەروەردە و فێرکردندا، لە سیاسەتدا، لە کۆمەڵناسیدا، لەخستنە ڕووی ئایدۆلۆژیا و قوتابخانەکاندا کۆکن لە سەر ئەوەی تا مرۆڤ نەناسرێت هەر داهێنانێك و هەر جۆرە ئایدۆلۆژیایەك بێ سوودە...

ئەم دوو خاڵە دروستە، بۆیە دەبێ چی بکرێت.؟ لە رابردوودا، زانایانی مەزهەب، زانایانی پەروەردە و فێرکردن، زانایانی کۆمەڵناسی، هەروەها پێشەوایانی خەڵك و پێشەوایانی سیاسی و کاربەدەستانی کۆمەڵە و چینەکان پێناسەیەکیان بۆ مرۆڤ نەبووە، مانای مرۆڤیان لا ڕوون نەبووە. لە سەر بنەچینەی ئەو زانیاریانەی کە سەبارەت بە مرۆڤ هەیانبووە لە رژێمی

Scanned by CamScanner

پەروەردە و فێرکردن و فەلسەفەی پەروەردە و فێرکردندا، وەك ڕێگایەك بۆ ژیانی کۆمەڵایەتی، شارستانییەت، خێزان، کۆمەڵگە و هاوشێوەی ئەمانەیان بنیات نا، بەڵام خەلکی ئەمڕۆکە خەڵکانێکی هۆشیارن، مرۆڤ ئەمڕۆ بە ئاگایە لەوەی شارستانییەت بریتیە لە شێوەییەك لە ژیانی مرۆڤ. پەروەردە و فێرکردن بریتییە لە کۆمەڵە بەهایەك کە لە ڕژێمی پەروەردە و فێرکردندا بە چەند هۆکاری تایبەت بگوازرێتەوە بۆ نەوەی بێ ئەزموونی داهاتوو، ئەمەش خۆی لە خۆیدا بێ هودەگییە. بۆیە فەلسەفەی پەروەردە و فێرکردن چ لە ئاستی باخچەی ساوایان یان لە ئاستی زانکۆکاندا لەسەر بنەرەتی پەروەردەی مرۆڤە. وە هەروەها ئایدۆلۆژیا گوزارشتە لە گرینگی دان بە شێوە هۆشیاریەك و خستنە ڕووی داواکراوەکان بۆ ژیانی مرۆڤ یان رزگار کردنی چینێك یان بۆ گەیشتن بە ئامانج و ئارەزووەکانی کۆمەڵەیەك. وە مەزهەب :گوزارشتە لە کۆمەڵە بیر و باوەڕ و دەستوورێك کە مرۆڤ بەرەو ئازادی دەبات و رزگاری دەکات و یارمەتی دەدات کە بەو شێوەیە بێت کە پێویستە وابێت، بەڵام ئایدۆلۆژیا و شارستانیەت و پەروەردە و فێرکردن لەگەڵ ئەو پێناسەیەی کە کردمان کاتێك ئەتوانن بوونیان هەبێ، کاتێك ئەتوانن ببنە بەشێك لە راستی، کاتێك ئەتوانن دەقاودەق مانای

خۆیان ببەخشن، کە مانای مرۆڤ ڕوون و ئاشکرا بێت. لەبارەی شارستانیەتەوە قسەدەکرێت، لەکاتێکدا دەربارەی مرۆڤ نالێن و نازانن کە چۆن راستیەکە،! وەك ئەوەی کە بینا سازێك لەسەر بنەمای نەگونجاو ترین تەکنیك خانوویەك دروست بکات بێ ئەوەی بزانێت کە ئەو ماڵە یان ئەو تاکانەی دەیانەوێت لەو ماڵەدا بژین چ جۆرە مرۆڤانێکن. ئایدۆلۆژیا و ریگەچارە بەرجەستەکردن سەبارەت بە مرۆڤ، لە کاتێکدا کە مرۆڤ خۆی نامۆیە، وەك ئەوە وایە کە بۆ رزگار کردن، یان هیدایەت، یان سەرکەوتنی کەسانیك هەوڵ بدەین کە نازانین ئەو کەسانە چ جۆرە کەسانێکن، چ جۆرە کەم و کوڕیەکیان هەیە،، لە چی رەنج و نارەحەتیەکدان، وە چ مەبەستێکیان هەیەلە ژیان؟

لە ڕێگای شارستانیەت و بنیات نان و هەوڵدان بەو شیوەیەی دەیکەین بۆ مرۆڤ کە نازانین چۆن بونەوەرێك و چۆن راستیەکە، وەك ئەوە وایە کە بۆ کەسیك کە نازانین کێ یە، رێگا چارە و پێشبینی و دەرد و دەرمانی بۆ دەست نیشان بکەین. هەندێکجار لەبەر ئەمەیە ئەبینین هەموو شتێك بە بەربەستێك گەیشتووە. سەدەی ئێمە، سەدەی بەربەستەکانە. ئەم نائومێدیە، ئەم فەلسەفەیە، ئەم باوەڕە، ئەم کۆمەڵزانیە، ئەوەی کە لە ئەدەبیاتی نوێ و هونەری نوێ، لە فەلسەفەی نوێدا هەیە، وە تەنانەت لە

ڕێبازە نوێیەكان ڕەنگدانەوەیان هەیە، هەموویان پەیوەستن بەم بەربەستەوە.

لە ڕابردوودا مرۆڤ هەرگیز بەم بەربەستە نەگەیشتووە، نەگەیشتۆتە دەرەنجام، نەگەیشتۆتە هیچ بەربەستییەك و ماندوو نەبووە، بەڵام دەیزانی كە ڕێگە چارە چییە و هەوڵی بۆ دەدا. لەبەر ئەوەی خۆی دەناسی و دەیزانی چ جۆرە بونەوەرێكە. بۆ بنەڕەتی ئەو ناسینەی كە دەربارەی خۆی دەیزانی هەوڵی دەدا، بەڵام ئەمڕۆ كاتێك مرۆڤ بۆ خودی خۆی نامۆیە، هەر جۆرە هەوڵێكی باش و خراپ بێ هودە و پووچ دەبینێت. ئەمەیە دەبینین كە فەلسەفە بە پووچی دەگات و هونەر بە شێوەی هونەری پووچی دەردەكەوێت. وەك سارتەر كە دەڵێت: (نەزان جیهان بە پووچی دەبینێت و زاناكانیش واتا بەخش).

'ئەبزوردیتە' لای فارسەكان، بەخاوەن فەلسەفەی پووچی ناسراوە، لەكاتێكدا كە ڕێڕەوەكەی پووچی نیە، بێ هۆییە، گێلانەیە، كاریگەری پووچی وجودی نیە، نازانم بۆچی ئەمەیان بەم شێوەیە وەرگێڕاوە، كاریگەری بێ هودەییە، فەلسەفەی بێ هیواییە، ئەوپەڕی نەزانییە، بێ هۆییە، بێ هۆكارییە، هەموو شتێك پەیوەستە بە بێ هودەگیەوە، ئەمە ئاساییە كە پەیوەست بێت. چونكە هەموو شتێك بۆ مرۆڤە و مرۆڤ نایزانێت بۆ چییە

لەبەر ئەوە کە مرۆڤ نازانێت کە کێیە؟ نازانیت چ هۆکارێک خزاندوییەتیە نێو ئەم قەیرانە.. ئەمە بخەمەڕوو کە لە هەمان کاتدا ماڵوێرانییەکی سەدەی بیستەمە، ماڵوێرانییەکی بێ هۆیی و فەلسەفیانەیە، قەیرانێکی مرۆییە، بێ هودەگی و بێ هیواییە، فەلسەفە و هونەر و ئەدەبیات لە بێ هیوایی و بێ هودەگییەوە شێوەیان گرتووە، ئەو پیوەندییەی کە لە نێوان بیری نوێ و سەدەی بیستەمدا هەیە، بێ هودەگییە، هەر وەك "روگ ریگر"دەڵێت :(هیچ شتێك مانای نیە،هیچ شتێك، ئەوە مرۆڤ و نوسەرەکان بوون کە لە رابردوودا لە دەرەنجامی هەوڵدان بۆ چارەی ناراحەتییەکانیاندا مانایان بە شتەکان بەخشی، ئەوە ئەو شتەیە کە مرۆڤ هەیەتی. هەر بۆیە هیچ شتێك مانای نیە، هیچ شتێك روگەی نیە، هیچ شتێك جێگیر نیە و پەیام و ئامانج و فەلسەفە بوونیان نیە، بۆچی بەم شێوەیەیە؟ بەراستی ئەمە ڕوداوێکی ناخۆشە لە فکر و هونەر و ژیان و ئاسایش و زانستدا...بەڵام هەر ئەم ڕووداوە ناخۆشە کە گەورەترین کۆششی سەدەی بیستەمە، مەزنترین بەهیوا بوونە بۆ مرۆڤەکانی داهاتوو، چونکە نیشاندەری خودئاگاییەکی پاك و قوڵە لە مرۆڤدا.

لە ئێوە دەپرسم ئایا! بە هیوابوونی نەزانێک پەسەنترە یان بۆ هیوابوونی زانایەک؟ ئایا! خۆشبەختی لەدایک بووی بێ هەستییە یان بەدبەختییەک کە لەو پەڕی هەستەوە سەرچاوە دەگرێت؟ ئەوە بخەمە ڕوو کە لە بنەڕەتدا خۆشبەختی نەوەیەکی ناپەسەندی سەرەوڕۆیە، تەواوی ئەوانەی دەربارەی خۆشبەختی لێکۆڵینەوە دەکەن، هەوڵێکی بێ سوودیان داوە. خۆ ئەگەر ناتوانن تێبگەن، ئەتوانن خۆشبەخت بن، هەروەکو ئەوەی جارێکیان لە زانکۆی (نەوتی ئابادان) دەربارەی فەلسەفەی دروستکردنی ئادەم گوتم : (ئادەم لە بەهەشتدا ئارام و خۆشحاڵ بوو هەرچی پێویستیە لەبەردەستیدایە لە نیعمەت و ئاسایش و چاوپیکەوتنەکان، تەنها ئەم میوە قەدەغەکراوە نابێت بخوات، بەڵام بەداخەوە دەیخوات، دواتر لە بەهەشت وەدەر ئەنرێت بۆ دەشت، ڕەنج و ناخۆشی و کێبڕکێ و ناکامی دێنێتە سەر ڕێگەی ئاگایی، بەرهەمی ئەو ڕەنجەیە کە ئادەم کێشاویەتی لە بێ بەشکردن و هەوڵدان و غەریبی و نەخۆشی، هەمووی هەوڵ و کۆششی بەئاگابوونە، ئەم میوە قەدەغەکراوە میوەی بینایە، میوەی هۆشیارییە. هەم لە قورئاندا هاتووە هەم لە تەورات خراوەتە ڕوو، کە ئادەم پێش ئەوەی بە ئاگایی بگات، هەستی بە خۆی ئەکرد لە بەهەشتدایە، بەڵام دوای ئەوەی ئەو میوە

قەدەغەکراوەی خوارد ئاگاییی و بینای مرۆڤانەی بە دەست هێنا، ئەبینێت کە ئەوەی لێیدا بوو بەهەشتی نەزانی بووە و ئیتر هیچ دڵە ڕاوکێییەکی نیە. یەکێك لە هاوباوەڕانی من هێشتان ئەو میوە قەدەغەکراوەی نەخواردوە و لە بەهەشت وەدەرنەنراوە. لەگەل ئەوەی باری ژیانی لە ژیانی ئیمە زۆر خراپ ترە خۆی لەو پەری خۆشبەختیدا دەبینێت. ئەو ئیستا هیچی بۆ خواردن نیە..... بەڵام لەوەی کە (٢٥) سال پێش لەگەڵ هاورێکانیدا چووبوون بۆ گەشتێك و لە کەنار رووبارێك دانیشتبوون و بزنێکیان کردبووە کەباب و خواردبوویان دواتر بەسەریا قرقێنەیان لیّ دابوو. هێشتاش گەلوویان چەورە بە خواردنی ئەو گۆشتە.. ئێستا دەبینیم بۆ بەدەستهێنانی خۆشبەختی پێویست بە هیچ شتێك نییە جگە لە نەزانی. وە نائومێدی ئەمڕۆ، نائومێدییەکە دوور لە تێگەیشتن لە دەروونی خۆت، خود بینی مرۆڤ لە مێژوودا لە دایکبووی نەزانییە سەبارەت بە خودی خۆی لە رابردوودا.. مرۆڤەکان رازی بوون بە پێناسەی ٤*٦. هەر فەیلەسوفێك وەهمێك دەخاتە ڕوو کە گوایە مرۆڤی ناسیوە لە روانگەی ئەو پێناسەیەی کە ئەرستۆ کردوویەتی: (مرۆڤ ئاژەڵێکی قسەکەرە). مەزهەبەکان، پارێزکاران، شاعیران، ئەدیبان، خەڵکانی سیاسی، خەڵکانی ئابووری، کەسانێك کە لە ژیانی کۆمەڵایەتیدا کار

دەکەن، تەنها ڕووکەشی بابەتەکان دەبینن. بۆ ئەوەی هەواڵێك وەدەست بێنن یان لەگەڵ ناخی خۆیاندا بکەونە جەنگەوە. ناسینی خۆیان بەلاوە گرنگ نەبووە. بەڵام ئەمڕۆ کە لە ڕوانگەی درۆ و فێڵەوە لەگەڵ ژیانی دەرەوەدا نامۆ دەبێت و دەگەڕێتەوە بۆ دەروونی خۆی. نەك ئەو دەروونە سۆفیانەیە. ئەو ناخە زاتی و گرانبەهایەی کە بە مرۆڤایەتی خۆی دەگەیێنێت. بۆ یەکەم جار کە دەڕوانێتە خۆی ئەبینێت کە گەورەترین نامۆ خۆیەتی تا کاتێك کە خۆی نەناسێت کە کێ یە؟ چ جۆرە ژیانێك بۆ ڕێگە چارە هەڵبژێرێت، هەر جۆرە شێوەیەك، یان هەر جۆرە ڕێگا چارەیەکی هیدایەت بێ مانایە. پێش ئەوەی بزانرێت کە مرۆڤ کێ یە پەروەردە و فێرکردن بێ مانایە. دەقی ئایدۆلۆژی و قوتابخانە فەلسەفییەکان هەمووان کۆکن لەسەر ئەوە. ئەخلاقی ئەمڕۆ وای لێهاتووە کە لە شێوەی کۆمەڵە بەهایەکی بێ بنەمایە، لە ڕاستیشدا هەر وای دەبینم. چونکە هەر ئەخلاقێك کۆمەڵە بەهایەکە کە لەسەر بنەمای ڕاستی مرۆڤ دامەزراوە بۆیە کاتێك ڕاستی مرۆڤ نەزانراو بێت هەموو بەها ئەخلاقییەکان بە هەمان شێوە نەزانرا و بێ بەها دەمێننەوە. ئەمەش قەیرانی نەمانی ئەخلاقە. کە قەیرانی مەزنی ئەم سەردەمەیە. یەکێك لە قەیرانە بنەڕەتییەکانی مرۆڤ ئەوەیە کە دووبارە زادەی نەزانراوی بوونی

Scanned by CamScanner

ئادەمییە. بۆچی مرۆڤ نائومێد و ڕەشبین و بێ ئیمانە سەبارەت بە خۆی و هەموو شتەکانی تر، هەموو شتێك پوچ دەبینێ. هەر وەك کە وتم ئەم کارەساتە مەزنە کە لە دایك بووی ئاگاییە، وە ئاگایی گەر چی بە ڕەنج و ناکامی و بەدبەختی دەگات، بەڵام دەسپێکی ڕێگا، دەسپێکی ڕۆشنایی، دەسپێکی رزگاری مرۆڤە. چونکە تەنها ئاگاییە دەتوانێ مرۆڤ بگەیەنێتە جێگایەك کە لەوێ نەزانە خۆشبەختەکان و ئارامی و بێگومانی و زەبر و زەنگێك دەسەلاتیان نیە. یەکێك لە جیاوازییەکانی جیهانبینی ڕۆژئاوا لە گەڵ جیهانبینی ڕۆژهەڵات ئەوەیە کە جیهانبینی ڕۆژئاوا بە دوای خۆشبەختی دەگەڕێت و جیهانبینی ڕۆژهەلات بە دوای کامڵ بووندا دەگەڕێت، ڕۆژهەڵات بە دوای کامڵ بووندا دەگەڕێت بەڵام بەڕەنجەوە. ڕۆژئاوا بەدوای خۆشبەختی بوون دەگەڕێت، خۆشبەختییەك کە دۆخێکی جێگیری هەبێت. بەڵام کامڵ بوون، بزووتنەوەیەکی چالاکە. مردنە نەك مانەوە، خۆشبەختی مرۆڤی دەوێت کە لە بووندا چاکە بکات، کامڵ بوون دەیەوێت مرۆڤی باش پەروەردە بکات. کامڵ"بوون" خۆشبەختی"بوون"ە. ئەوەیە کە لە جێگای زاراوەیەك کە لە فەرهەنگی ڕۆژهەڵاتدا دەیبینین کە بێ کەم و کوڕییە و لە فەرهەنگی خۆرئاوادا دەبینین کە"هونەر"ە و واتە خۆشبەختی.

دوژمنانی مرۆڤ

مەبەست لە دوژمنانی مرۆڤ، چەند هۆکارگەلێکن کەوا مرۆڤیان بە درێژای مێژوو ڕەت کردوتەوە.. ئەو هۆکار و مەرجانەی، کە لە رژێم و هزر و چۆنییەتی بیرکردنەوە جیاوازەکان دا گەلاڵە دەبێت، بە هەر شتێك جگە لە مرۆڤبوون داڕێژراوە.. مرۆڤیان لە بووندا وەك نەزانراو و پووچ ناوبردوە. بە کۆمەلە بابەتێکی ترەوە سەرقاڵیان کردووە، هۆکارگەلێك کە بوونەتە هۆی لەناوبردن و گۆڕین و لاوازبوونی مرۆڤ . لە کاتێکدا کە دەکرێ بۆ شارستانییەت و پێشکەوتن و هێز هۆکارگەلێکی ئیجابی تر هەبن. بە هەمان شێوەی وتەکەی "هایدگەر" هەموو ئەم شارستانییەتە مەزنانە، بە نرخی قوربانی بوون حەقیقەتی مرۆڤ لەسەر یەك هەڵچنراوە، چونکە مرۆڤ لە رژێمەکاندا وەك کۆیلەیەکی ناچار زیاد لەوەی کە پێویستی بووە، کاری کردووە و ئەو کاتانەی کە ئیشیان بە زۆرە ملێ پێ کردووە، حسابێکی بۆ خۆی وەك مرۆڤ نەکردووە. شارستانییەت زادەی ئەو ئیشە زۆرە ملێیەیە کە مرۆڤە یەکێك بووە لە مەرجەکان. بۆیە هەموو

شوێنەوارەکانی شارستانییەت، کۆمەلە یادگارییەکن کە مرۆڤ تێیاندا لە ناوچووە. ئەم مرۆڤناسییە، "اومانیسم"ی تایبەتی "هایدگەر" و "سارتەر"ە.

باشە، ئەو هۆکارانە چین کە دوژمنی مرۆڤن؟

هەموو ئەوانەی کە ئەمڕۆ لە لایەنە جیاوازەکان بیر دەکەنەوە، بەرەی مارکیسیسم و اگزیستانسیلیزم و ڕێگا مەزهەبیەکانن، کە سێ بەرەی تایبەتی ڕۆژئاوان. هەموویان لەو باوەڕەدان کە مرۆڤ، حەقیقەت وجەوهەر و ئامانج و پێویستی و بەهاکانی هەر چییەك بێت سێ ڕەهەندی بنەڕەتی حەقیقەتی ئەو پێکدێنن کە بە وتەی"هایدگەر" یەکەمیان "هەستیاری" و دووەم"ئازادی" و سێیەم"دروستکردنە". بۆیە حەقیقەتی جەوهەری مرۆڤ بریتییە لە "هەستیاری" و "ئازادی" و "دروستکردن". بەرهەمە دروستکراوەکانی مرۆڤ بەرهەمی ژیری و هونەرە. هەستیار بوون "زانست"ە. دیاریدە و دەرکەوتەی ئازادی" بەرهەمهێنان و کامڵ"بوونە، کە ئەتوانرێت هەڵبژێردرێت، بۆیە دوژمنانی مرۆڤ زۆر دیارن. ئەوانە هۆکارگەلێکن کە مرۆڤ لە سەرنج دان بەو سی ڕەهندە بێ ئاگا دەکا و بە بابەتی ترەوە مرۆڤ سەرقاڵ دەکەن . (هەروەك ئەوەی ئەو شتانە پیرۆزترین شتبن). هەڵبەتە ناتوانرێ

هەموویان شیٚ بکرێنەوە و گەر بکرێت کە ئەمە ئیشی دانشتنێك نییە و من تەنها ناونیشانەکانیان دەڵێم و هەندێك ڕوونی دەکەمەوە بە کورتی. ئەوە دەزانن کە ئەم هۆکارانە پێچەوانە و جیاوازن لە یەکتری. تەنانەت هۆکارگەلێکن کە یەکتری پوچەڵ دەکەنەوە و دژی یەکترن، بەڵام دەبینین ئەو هۆکارانەی کە دژی یەکن لە پووچەڵکردنەوەی مرۆڤیش هاوکاری یەکن. دووبارە ئەوە ڕوون دەکەمەوە کە مەبەستم لەم زاراوانە، مانا ڕاستە بەربڵاوەکەی ئەم زاراوانەیە، نەك حەقیقەتەکەیان، چون حەقیقەتی شتێك لەگەڵ ڕاستێتییەکەی جیاوازە. چونکە حەقیقەت شتێکە کە دەبیٚ هەبێت. یان بە ڕەهایی هەیە، "واقعییەت" شتێکە کە لە دونیای دەرەوە، بوونی هەیە. بۆ نمونە ئیسلام بە ناونیشانی حەقیقەتی مەزهەبێکی پێشکەوتووخواز و ئازادی بەخشە، بەڵام ئیسلام لە ژێر ناونیشانی ڕاستی، ڕژێمێکی دژە ئازادی و دژە مرۆیی و دژە ڕەگەز و بەها مرۆییەکان و کۆمەڵگەی مرۆییە. ئیسلام لە ژێر ناونیشانی ڕاستی، ئەو هێز و توانایەیە کە بە ناوی ئیسلام لە مێژوودا بوونی هەبووە و کاری کردووە، ئیسلام بەناونیشانی حەقیقەت ئەو بەهایانەن کە لە کتێب و پەیام لە ژێر کاریگەری یەکترن و

لێکۆڵەرەوەیەك دەتوانێ لێکۆڵینەوەی لەسەر بکات و بگاتە ئەم ڕاستیە.

سۆسیالیزم بە شێوەی حەقیقەت جۆرە داوەریەکی لە بارەوە دەکرێ و بە شێوەی ڕاستیەکەی جۆرە داوەریەکی تر، کە لەوە دەچێ دژی یەك بن. مەسیحییەتی حەقیقی، دەرکەوتەی خۆشەویستی، لێبوردەیی و عەشقە، بەڵام مەسیحییەتی ڕاستی بە مانا بڵاوەکەی گەورەترین جەللادی خوێن ڕێژە کە هیچ جەنگیزێك پێ ناگات کە لە یەك ڕۆژ (٣٠٠٠) هەزار کەسەی لە بارسلۆن کۆمەڵگوژ کرد. لە- خودی مەسیحییەت- لە جەنگە سەلیبییەکان تەماشا بکەن، تەماشا بکەن بزانە لە فەلەستین چیان کردووە، چی دەکەن. بە هەر حاڵ ئەوەی کە وتمان ئەو هۆکارانەن کە بە پاشە و پێش وتمان خۆتان لە مێشکی خۆتاندا ڕێکی بخەن.

زانست سڕینەوەی مرۆڤ

دوژمنێکی سەرسەختی مرۆڤ خودی زانستە. دووبارەی دەکەمەوە کە کاتێ دەڵێین زانست، واتە ڕاستی زانست. ئەو شتەی کە بە ناوی زانست لە مێژوودا ڕاستی دۆزیوەتەوە و ئەو زانستەی کە ئێستا هەیە و بریتییە لە کاڵایەکی کۆیلەی

سەردەمیانە. هەڵبەتە من دەزانم کە لە هەندێ ناوچەی ئەفریقا هێشتا کۆیلە بوونی هەیە. کە هەنێک لە مرۆڤەکان دەفرۆشرێن، گەر کۆیلەش بوونی هەبێت لە بارێکی دواکەوتوانەدایە.. کە خەڵکانێکی زۆر خەسارەتمەندو بە هۆیەوە، بەڵام خۆم بە چاوی خۆم بینیـنم و هەنـدێ لـە هاوڕێیـانم کـە لێـرەدا دانیشتوون ئەوانیش لەگەڵمدا بوون و بینیان کە بازاڕی کۆیلە فرۆشتن لە ئەفریقا و باشووری فلان شوێن نییە. بەڵکو بازاڕی کۆیلە فرۆشی لـە کامبریجـە. لـە زانکۆکـانی هـاوارد و سـوربۆنە. ئەوانـەش نە کرێکـار و کـەنیزە و کۆیلــە بــن بــەڵکو گــەورەترین بلیمــەتی کۆمەلگای مرۆین.

سەرمایەدارەکان دێنە بەر دەرگەی پۆلـەکان و قوتابییە یەکەم و دووەم و سێیەمەکان ئـەبینن و جیایـان دەکەنـەوە ، یـەکێك لەو سەرمایەدارانە دەڵێـت مـن دە هـەزار تومـەن دەدەم ، یـەکێکی تر دەلێـت مـن ١٥ هـەزار تومـەن دەدەم، یـەکێکی تـر مـن ئۆتۆمبیلێك دەدەم، من ئۆتۆمبێلێك بە شۆفێرەوە دەدەم، یەکێکی تریش دەڵێ من سکرتێرێکیش دەبەخشم، لە کۆتایـدا هـەر یـەکێك زیاتر بدات دەتوانێـت ئـەم بلیمەتـە بـۆ کارگەکـەی خـۆی بـەرێت و پێـی بلێت هەرچیم گوت بۆمی دروست بکە و ئەو بلیمەتەش دەڵێت بەسەر چاو. جیاوازی نیوان کۆیلـەی کـۆن و کۆیلـەی نـوێ ئەوەیە کە ،

Scanned by CamScanner

کۆیلەی نوێ خۆیان گەورەکانی خۆیان هەڵدەبژێرن، بەڵام کۆیلەی کۆن گەورەکانیان ئەوانیان هەڵدەبژارد، دەرەنجام دەبێ گەورەکان هەڵبژێردرێن، ئەگەر نا زانستیش لە جیهاندا پێگەیەکی نابێت، تەنها بەکەڵکی ئەوە دێت لەسەری بدوێین، راستی ئەوەیە کە ئەم سەدەیە، سەدەی هاوسەرگیری کردنی زانست و سەرمایەیە، ئەم دووانەی کە لە مێژوودا هەمیشە پێچەوانەی یەکتر بوونە، ئێستا هاوسەرگیریان کردوە و منالیان بووە کە منالە نا شەرعیەکەیان رۆبۆتە، لە راستیدا کاتێک زانست و سەرمایە هاوسەرگیری دەکەن نازانرێت کە کامیان گەورەیە و خاوەن دەسەلاتە. کام مندالە؟ بیگومان مەبەستی ئێمە لە منال ئەو بەرهەمەیە کە لەدەستی سەرمایەدایە. گەورەترین هۆکار بۆ جەنگەکان و تەنانەت خراپتر لە هەموو ئەمانە، گەورەترین هۆکارە بۆ رژیمی پیسی فاشیسم.

هیتلەر پێنسەد ملیۆن فەیلەسوف و زانای پلەبەرزی ئەلمانی ژێردەستەی خۆی کردبوو، دەستووری دەدا کە هەرچی من دەیڵێم شێوازێکی زانستی پێ ببەخشن، لەبەر ئەوەی ئێمە نازانین زانست چیە، واتا ئێمە شتی بیهودە دەڵێین، بۆیە ئێوە دەبێ شێوازێکی زانستی پێ ببەخشن.

Scanned by CamScanner

((موسۆلۆنی)) بیست فەیلەسوفی ئیتالی بانگێشت کرد و پێی گوتن کە ئێوە دەبێ تا پازدە رۆژی تر ئایدۆلۆژیایەکم بۆ دروست بکەن، ئەوانیش گوتیان بەسەرچاو ئەمە کاری ئێمەیە.

ئەم زانستە، لە کۆتایدا گۆڕا بۆ فاشیزم، فاشیزم لە رژێمی مۆسۆلینی و هیتلەرو رژێمە جیاوازەکان دا هەیە. رژێمێکی پێشکەوتوو کە لەم سەردەمەدا لە رۆژهەلات و رۆژئاوا فەرمانڕەوایە، ناوی هەر شتێك بێت، بەرنامەکەی فاشیسمە، سیستەکەمەی هەرچی بێت، چینی فەرمان ڕەواکەی تکنوکراتە، چ لە رۆژهەلات و چ لە رۆژئاوا.

ئەو مرۆڤانەی کە تەنها ڕووکەش دەبینن، تەنها بە زانست بڕیار دەدەن، ئەمەش لە کاتێکدا کە زانست هەروەك (برشت) دەلێت: (کاتێك تێکەل بە فاشیسم بێت، شکست دەخوات)، وە دەرەنجام مرۆڤی سەردەم بێ هیوایە لە مەزهەب، چونکە لە سەدەی ناوەڕاست یادگاریەکی ناخۆشی لەگەڵدا هەیە. نا ئومێدە لە زانست، چونکە لەسەردەمی فاشیسم یادگاریەکی خویناوی لەگەڵیدا هەیە، نازانێت بەچی ئومیدەواربێت.

لەم ساتەدا کە زانست بە پاڵنەری نەزانیی خۆی بەرجەستە دەکات، دەبێتە بەکرێگیراوی ئەو سەرمایەدارانە و ئامانجەکانیشی هەر ئەوان دەسنیشانی دەکەن، زانست

گوزارشتە لە چاو کراوە و وشیاری و هەستکردنی مرۆڤ بۆ بە ئەنجامدانی ئەو ئەرکەی کە پێی سپێردراوە، نەزانیی بۆتە ئەرکێك لەسەر شانیی، سەرنج دەدەنە شتگەلێکی جگە لە مرۆڤ بۆ جێبەجێ کردنی داخوازی گەورەکانیان، سەرقاڵی بابەت گەلێکی جیاواز لە مرۆڤ و لەم سەرقالیەی کە پەیوەست نیە بە مرۆڤەوە هەندێك جار بەشێوەی بکوژی مرۆڤ دەردەکەوێت. تەنانەت لەو شوێنەی کە زانست بە شیوەی فاشیسم دەرناکەوێت و زانستێکی تۆکمەیە، جونکە ئەرك و ئامانجێکی نازانستی هەیە، دووبارە مرۆڤ لە پشت زانستەوە بە نامۆ دەردەکەوێت. هەروەکو(الیکسیس کارل) دەڵێت: (ئەمڕۆکە مرۆڤ لە زەرە ئەتۆمێك یان هێز یان پرۆتۆینێك ڕۆچووە و بەرەو قوڵایی ئاسمان بەرز بۆتەوە، بەلاّم بۆ خۆیان کەمترین هەنگاویان هەڵ هێناوە). مرۆڤی ئەمڕۆکە دەربارەی دوورترین هەسارەکانیش وردترین زانیاریان هەیە، بەلاّم دەربارەی بچوکترین کێشەی پەیوەست بە خۆیەوە، بچوکترین ڕێگە چارە بە مێشکیدا نایەت، چونکە مرۆڤ لەپشت ئەم سەرکەوتنە مەزنانەی زانستدا لە بیرکراوە. چیرۆکێکیان دروست کردوە هەرچەندە گاڵتەجارییە، بەلاّم نمایشکاری راستیەکە، کە کاتێك -گاگارین- کە بەرەو

بۆشای ئاسمان ڕۆیشتبوو، پەیامنێرێك چوو بووەماڵەکەی و لە منداڵەکەی پرسیبوو : باوکت لە کوێیە؟

منداڵەکە گوتبووی: ڕۆیشتووە بۆ بۆشایی ئاسمان.

دووبارە پرسی : کەی دەگەڕێتەوە؟

وەڵامی دایەوە : کاتژمێر ٢ و ٣٥ دەقیقە و ٧ چرکە.

دواتر ئەپرسێت : دایکت لە کوێیە؟

وەڵام دەداتەوە : چووە نان بکڕێت.

پرسی : کەی دەگەڕێتەوە؟

وەڵامی دایەوە : نازانم.

ئەم پیاوە لێرەدا نوێنـەری پێشکەوتنی زانستە و ئەو دایکە نیشـاندەری حەقیقـەتی مرۆڤـە کـە لەسـەر زەوی دەمێنێتـەوە، وە ئەو منداڵە کە مرۆڤی داهاتووە لە سەرکەوتنەکانی باوکی جگە لە پێشـکەوتنی زانسـت هیچـی تـر بـەدی ناکـات (بـەڵام زانست بەم شێوەیە هیچی دەس ناکـەوێت)، بـەڵام ئـەو منداڵـە بـە ئازارەکانی دایکیـەوە دەژیێـت. وە پیرۆزتـرین شـتەکانی کـە دەیتـوانی مرۆڤ ڕزگار بکەن، ئەمڕۆکە بەشێوەی کارەساتێك خراوەنەتە ڕوو.

مەزهەب بە مرۆڤەکان ئازادی ئەبەخشیٚ کەچی ئەمڕۆکە بیٚ دەنگە. زانست لە سەدەی ١٧-١٨ بە هـەرا و هۆریایـەکی زۆرەوە بۆتە جێنشینی مەزهەب و ئازاد کردنی مرۆڤی کردۆتە دروشمی

خۆی و بەڵێنی داوە کە لەسەر ڕووی زەوی بەهەشتێکیان بۆ دروست بکات، بەڵام کە بەهەشتیان دروست کرد بینیم کە چیان دروست کردوە، ئەلمانیا هیتلەری دروست کرد و ئەمریکاش هەوشێوەی ئەو. دەبینم بەر لە هەمووان و پێشتر لە هەمووان ، مرۆڤی ئەمڕۆ هەر ئەم ڕژێمانەن ئازاریان ئەدات، ئەویش بۆ لە بیرکردنەوەی بەسەرهاتەکانی ژیان و دەرەنجام بۆ ماددە هۆش بەرەکان پەنا ئەبات.

ئەو مرۆڤانەی لەم رژێمانەدا، ناچارن و ئامۆژگاریەك نابیستن، ئەو داماوانە دەبینم کە بۆ رۆژهەلاّت دێن کە بە نووری هیدایەت بگەن.

نازانم فیلمی (یەکشەمە و هەرگیز)تان بینیوە یان نا،... دلە ڕاوکێ گەڕایەوە بۆ ڕۆژهەلاّت، بۆ یۆنان، بۆ بەهەشت، هەموو ئەو بێچارانەیان تێوە گلاندوە. کە دەگەڕێنەوە دەبینن لەجێی عیرفان بە ماددە هۆشبەرەکان ئالودە بوونە. هەروەك ئێمە کە سەرقاڵی شارستانیەت و زانستی سەردەم و فەلسەفەی سەردەمین و ناومان لەو چوارچێوە نەریتی و فەرهەنگی و ژیانەی خۆمان ناوە جیهانی دەرەوە، پیشکەوتن، بەداخەوە کە گەیشتینە چڵکاو.

ماتریالیسم:

دوژمنێکی تری مرۆڤ، ماتریالیسمە، ماتریالیسم هەندێک جار دوژمنێکی ئاشکرای مرۆڤە و هەندێک جار جۆرە بیرکردنەوەیەکی دژە مرۆییانەیە، چونکە ماتریالیسم بە مرۆڤ دەڵێت تۆ بوونەوەرێکی ماددیت و لە رەگەزی هەمان سروشتی، بێ ئەوەی هیچ تایبەتمەندییەکت هەبێ، لە راستیدا ئەمە سرینەوەی بەهای مرۆڤە، ئەگەر مرۆڤ بە سروشتی بوون و ماددی بوون و سانا بوون و هاو رەگەز بوون لەگەڵ تەواوی بونەوەرەکانی تر قبووڵ بکات ، ئەو کاتە بە هەموو بەها مرۆییەکانی خۆی بێ باوەڕ دەبێ و باوەڕیان پێ ناکات، لەراستیدا شایستە نیە مرۆڤ خۆی هاوشێوەی ماددەیەک دابنێت بۆ نموونە گیایێک کە دەیڕوێنن، وە لە هەمان کاتدا بۆ خۆی پەیامێکی خوایی و نا ئاسایی بڕیار بدات، ئاوا شتێک ڕەوا نیە، هەر لەبەر ئەمەیە (سارتەر) پێناسەیەک بۆ مرۆڤ دەکات کە دوورە لە هەموو بابەتە ماددییەکان، ئەو دەڵێت:_مرۆڤ سەرەتا خۆی دێتە بوون و دواتر خۆی ماهیەتی خۆی دوست دەکات، بەشێوەیەک کە هەموو مەوجوداتە ماددییەکانی تر سەرەتا ماهیتەکەیان لە هێزی خودا ، یان سروشت گەڵاڵە دەبێت و دواتر دروست دەکرێت.

باشە بۆچی سارتەر کە خوا پەرست نەبوو، بە میتافزیک باوەڕی نیە، مرۆڤ لە سەرەتای دروست بوونیەوە لە هەموو دروستکراوەکانی تر جیا دەکاتەوە؟

لەبەر ئەوەی کە مرۆڤ باوەڕی لەسەر دروستکردنی مرۆڤ لە دەست بدات، باوەڕ بەخۆبوونی لەدەست دەدات، چونکە باوەڕ بە خۆبوون بنەڕەتی ئەوەیە کە مرۆڤ بوونەوەرێکی نائاساییە لە سروشتدا، هەر لەبەر ئەمەشە کە ئەرکێکی نائاسایی هەیە، کۆمەڵە بەهایەکی بەرجەستەی هەیە کە سروشت نیەتی، هەر لەبەر ئەمەیە کە مرۆڤ هەست بە پیوستیەك دەکات کە سروشت لە بەدیهێنانی تۆراوە، دەبینین کە مرۆڤ بۆ وڵام دانەوەی کەم و کوری و ناردیارەیەکانی سروشت، هونەر دەکات، شعر دەنووسێت، ڕۆدەچێتە نێو عرفان و ئەدەبیات و مەزهەبەوە.

بەلام ماتریالیسم، بە باوەڕبوونی بە مادییەت و بێ هەست بوونی بەرانبەر بە بنەرەتی مرۆڤ و هاوشێوەکردنی رەگەزی مرۆڤ لەگەل سروشت بێ هەستانە دەبێتە هۆی سرینەوەی بەهاکانی مرۆڤ.

کاتێك لە (ژرژ بولیستر) دەپرسن: تۆ کە ماتریالیسمی، چۆن دەڵێت ئەی مرۆڤ بۆ هدایەت و ئازادی دەبێ قوربانی بدەین؟ ئەو

Scanned by CamScanner

لە وڵامێکی هیوا بەخشدا دەڵێت: ئێمە لە فەلسەفەدا ماتریالیسمین، بەلام لە ئەخلاقدا ئایدیالیستین.

ئەم وڵامە من بە بیری پیرەمێردیک دەهێنێتەوە کە لە پاریس دەژیا جل و بەرگ و ریش و گۆچانێکی دوو ڕووی هەبوو، کە رۆژانی هەینی بە شێوەی روحانیەك دەرەکەوت، بەلام رۆژانی تر بەشێوەیەك دەرەکەوت کە تەنها بە کەڵکی گازینۆکان دەهات.

چۆن دەبێ کەسێك لە ئەخلاقدا ئایدیالیست بێت و لە بیر و باوەڕی فەلسەفەی دژە ئایدیالیست بێت؟ مەگەر کردەوەیەکی جیا لە باوەر و جیهانبینی و ئەخلاق و راستی دەکرێت هەبێت.

مەزهەب:

یەکێك لە دوژمنەکانی تری مرۆڤ مەزهەبە، (مەزهەب بەو مانایەی کە لە مێژوودا گەوزارشتی بۆ کراوە نەك بە مانا راستەکەی)، مەزهەب بەو مانایە بە درێژایی مێژوو لە رژێمە کۆمەلایەتیەکان، لە شوێنە جیاوازەکان هەمیشە لە بەرژەوەندی دژە مرۆییەکان بووە و ئەوانیش لە نەزانی خەلکی سودیان وەرگرتووە و مەزهەبیان بە شێوەیەکی دژە مرۆیانە خستۆتە ڕوو.

گەورەترین کاری دوژمانی مرۆڤ کردویانە، ئەوە بوو کە مەزهەب وەک هەستێکی رابردووی مرۆڤانە و کارێکی پایەدار و زانرا و شانازی و راستی مرۆڤ بوو کە دەیتوانیٚ مرۆڤ لەو چوار چێوە ژیانەی ئەمرۆکە رزگار بکات، بەشێوەی کاردانەوەیەکی گۆران خوازانە بۆ مەبەستی خۆیان بەکاریان هێنا.

وە دەرەنجام مەزهەبیان بە بەربەست گەیاند، بەشێوەیەك کە تەنها لە کاتی مردی و بەخاك سپاردنمان بە کەلکت دیٚت، باشە ئیٚمە پیٚش ئەوەی بمرین و بەخاك بسپردرێین دەبیٚ چ کەسێك فریامان کەویٚت؟ ئاخر ئەم کردەوانە چ سودێکیان هەیە؟ ئەم سونەت و بیر و باوەرانە دەتوانن چ دەرەنجامێکیان هەبیٚ.

کاتێك مەزهەبیان لە ژیان جودا کردەوە، لەژێر دروشمی هۆشیاری، وایان لە مرۆڤ گەیاند، کە پیوەندی مرۆڤ لەگەلٚ خودا و تێروانینی مرۆڤ بۆ خودا، بە هەمان شێوەی ژیانی ئەم جیهانە و رژێمە دەسەلات دارەکانە، کە تاکەکان و چینەکان و ژێردەستەن، زەلیلی و پیا هەلٚشاخان و ماستاوجێتییە، مرۆڤ دەبیٚ سەرنجی زلٚهێزەکان بۆ خۆی ڕابکێشێت، ئەگە بیەوێت بەرامبەر بەو هێزە پشت بە خۆی ببەستێت و پێوەندیشی لەگەل خودا دا هەر بەم شێوەییەیە ناو ببات، دەسەلاتی مرۆڤ بەرامبەر بەخودا لە نێو خەلٚکیدا بیٚ دەسەلات نیشان بدات، مرۆڤ لە

بەرامبەر خودا بە ژێردەستە و ماستاو چی و سەرینەوەی بەهاکان و هەستیاری و ئیرادە و توانا و کەسایەتی و ئازادیەکانی کۆت و بەند دەکەن، لەراستیدا ئاوا مرۆڤێک کەبەناوی خوداوە کۆت و بەند کراوە، بۆ خودای زەوی ، خراپ ترین کرەستەی گەیاندنە، بەهەمان شێوەی کە چەندین جار گوتوومە، جونکە هەمیشە مەزهەب گەورەترین هێزی ناخی مرۆڤەکان بووە، کاتێک کە دەبێتە کەرستەیەک بۆ دوشمنانی مرۆڤ، گەورەترین بەلاّ و کارەساتی سرینەوەی بەهاکانی مرۆڤە، لە وتارێکدا بەناوی (مەزهەب دژ بە مەزهەب)دا گووتم کە مرۆڤ قوربانی مەزهەبە، ئەمە لە کاتێکدا کە هێزپەرستی و فێلبازی بەناوی دینەوە ئاراستە دەکرێت و خەلکی گشتی بەناوی دینەوە کۆت و بەند دەکرێن، ئەو هۆکارەی مرۆڤ بۆ هەستیاری و ئازادی و سەرپێچی کردنی رژێمە دژە مرۆڤییەکان بانگەشە دەکات، ئەویش هەر مەزهەبە، بەکورتی بە درێژایی مێژوو جەنگە فکریەکان جەنگی مەزهەب دژی مەزهەب بوونە. هەر بەم هۆیەوەیە دەبینین پیغمبرانی ئبراهیمی کە شوانانێک بوون لە نیوان ئەم خەلەکە گشتیە کە نێردران، ئەو نێردراوانە یاخی بوون و خەلکی گشتیان لەبەرامبەر رژێمە دژە مرۆییەکان یاخی کرد، بەلام دووبارە لە بەرامبەر خۆیان دوژمنێکی مەزهەبیان دەبینی د

گەورەترین هۆکار چالاکی دیسان مەزهەب بوو.

لە نێو پێغمبەراندا کاتێك چالاکیان ئەنجام دەدا، مەزهەبە دەسەلات دارەکان دژی دەوستانەوە تا خۆیان لەسەر دەسەڵات بمێنەوە، ئەگەر ئەم پیغمبەرانە سەرکەوتنیان بدەست بهێنایە و ئەوان شکەستیان بخواردبا، دەبوون بە پەیڕاوانی ئەو نێردراوە، وە دواتر دەبوونە جییێگری ئەو نێردراوە و بەشێوەی زنجیرە جێنشینێکی ڕوحانی فەرمانرەوایان دەکرد ، چالاکی و بەهاکانی ئەو نێردراوەیان دەسرییەوە و لە بەرژەوەندی خۆیان بەکاریان دەهینا.

کاتێك کە پێغمبەری ئیسلام هاتوو، لە شەرەکانی حنین و احد و بدر و خندق دژی دوژمنان جەنگاو سەرکەوتنی بەدەست هێنا، دواتر بەناوی خلیفەی رسول الله و جیهاد و زەکات و مزگەوت، دوبارە خەڵکی گشتیان کۆت و بەند کرد و بوونە قوربانی پێشەوایان، سەرچاوە راستیەکان، ئازادی و بەهای مرۆڤایەتیەکان، پێشر لە هەموان خودی سەرکردەنی ئەم مەزهەب بەرهەمی ئەو شرۆڕشە سەرەتاییەیان لە ناو برد و کۆمەل کوژیان ئەنجام دا. ئەمە راستییەکە کە میژوو گەواهی دەرە لەسەری.

هەروەها موسا کە دێت و بەرامبەری فیرعون دەوەسێتەوە، جێنشینەکانی لە پێشەوایانی مەزهەبی یهود بوون، دواتر مسیح

هاتوو بەرامبەر بە بەهێزانی سەردەمی خۆی وەستایەوە و سەرکەوتنی بەدەست هێناو خەلکی رزگار کرد، بەلام دووبارە دەبینین کە کەسانێک کە بانگەشەی جێنشینی ئەوەیان کرد کە لە راستیدا دوژمنی ئەو بوون.

خەرجی:

یەکێکی تر لە دوژمنانی مرۆڤ، سەرقالییە بە خەرجیەوە، ئەو شتەی ئەمرۆکە جێی زانست پەرستی و دین و عرفان و بەها مرۆییەکان و ئومانیسمی گرتۆتەوە و هەموان باوەڕیان پێی هەیە.

ئێمە هەموومان خرجی پەرستین و بەندەی پەرسگای خەرجین، خەرجی تەنها ئامێری بەرهەمهێنراوی نوێی جیهانی ئەخەنە بەرچاوی ئێمە و بودایی و ئیسلام و مادی و معنوی و رەشپێست و سپی پێست بۆیان جیاوازی نیە. بەکورتی تەواوی فەلسەفەی ژیانی ئێمە بێ ئەوەی دابنیشین و بزانین ژیان چیە؟ ئامانجی مرۆڤ چیە؟ پیامی مرۆڤ چیە؟ راستی ژیان چیە؟ بۆتە خەرجی! رژێمە بەرهەمهێنەکان بە رێژەیەک ئێمەیان بۆمباران کردوە کە رێگەیەکمان بۆ نەماوەتەوە، ئەبینی کەسێک ١٠سالّ، ٢٠ سالّ پێش بەهۆیی ئەو پێوەرانەی کە بەهۆیەوە کالاکانیان

فرۆشتوو و ئێستا کاریگەریەکی وای لێ بەجێ نەماوە، بۆیە دەبێ باجی ئەو لاتەریکەیە بدەنەوە، لادەری واتا جی؟ واتا ژیانی رابردوو بۆ بنیات نانی داهاتوو، بۆ خەرجی و خواستەکان کە بەسەر چوونە و ئیتر بوونیان نەماوە، بەڵام کاریان تێدا کردوە.

هاورێکەم کە قوتابی بوو و هاوسەرێکی لادێیی هێنابوو، ئەو شەوانیش شەونوخونی بۆ خویندن دەکرد، کاتێك کە خویندنی تەواو کرد ئیدی وتی: ئەم ژنە بە کەڵکی من نایەت و ژنێکی تری هێنا، دواتر یاسایەك دەرچوو کە هەرکەسێك هاوسەرەکەی خۆی تلاق بدات دەبێ چوار یەکی مافەکانی پێ بدات، ئەو ژنەی یەکەمی کە تەلاقی دابوو لەسەرەتای هەموو مانگێکدا چوار یەکی مافەکانی خۆی لە موچەی پیاوەکەی وەردەگرت، دواتر بۆ زانکۆ رۆیشتوو و ژنێکی تری هێناو بۆیە نیوەی موچەکەی دەدرا بەوان، دواتر کە ماستێری وەرگرتوو و بوو بە بەرێوەبەری قوتابخانەیەکی ناوەندی، ژنێکی تری هێنا و سێ لەسەر چواری موچەکەی دەدرا بەو ژنانەی کە لێی جودابوو بوونەوە، من پێم گوت ئەگەر دکتۆرا بهێنیت ئەبێ تا کۆتایی ژیانت بۆ ئەو ژنانەی کە دابڕاون لێت کار بکەی، کەوایە ئەو کارە مەکە تا هیچ نەبووە یەك لە چواری موچەکەت بۆت بمێنێتەوە، بەڵی ، کاتێك کێشەیەك بەم شێوەیە دەردەکەوێت، دەبێت ئەو شتانەی کە

لەناوچوونە لە ڕابردوودا، زەمان و ئایندە و تەواوی تەمەن و بوونمان کە سەرمایە مرۆییمانن کە هەمانە بخەینە گەڕ بۆ چارەسەری، پێویستییەك لای ئێمە گەڵاڵە دەبێت، چونکە دەرامەتێك نایەتە دەستمان، ناچارین زەمان (کات) لە بەرامبەریدا بدەین. ئەگەر ئێمە بەشێوەیەکی ئاسایی پێنج بەرنامە ببینین ئەوە سێ خەرجی دێتە ماڵەکەمان، بەم شێوەیە خەرجی دێتە ماڵەکانمان. دەرامەتی ئێمە چییە؟ هەر سێ چوار ساڵ جارێك، ئەگەر میهرەبانیەك نیشان بدەن و ١٠٠ تومەن بە موچەکانمان زیاد بکەن، لەم میانەیەدا دەبینین کە مرۆڤ فەلەج دەبێت و بە تەواوی لەناو دەچێت. گەورەترین نیعمەت و مەزنترین کاری کە لە ژیانی مرۆڤ دەکرێ بکرێت و گەورەترین هەلە بۆ مرۆڤێك کە بەراستی مرۆڤ بێت، ئارام بوون و کات و دانیشتن و بیرکردنەوەیە، کە دەرەنجام پێویستیەکانی لای خۆی گەڵاڵە دەکات، دوای ئەوە مرۆڤ بەشێوەیەکی نوێ دەردەکەوێت و لە گرفتاریەکانی بەئاگا دەبێت.

ئامێری وا هاتووە کە ئەو کارەی جاران بە دە کاتژمێر بکرایە ئێستا تەنها بە دوو کاتژمێر دەکات، لەێرەدا ئامێرەکان هەشت کاتژمێریان بۆ ئێمە گەڕاندەوە، بەڵام سەرمایەداران و خەرجی و بنەڕەتی خەرجی سەردەم، ئەم هەشت کاتژمێرە و هەشت کات

ژمێریتریش له ژیانمان دەبەن، بنەڕەتی خەرجی وەك مەزهەبێك دەرکەوتووە کە گوزارشتی کردارەکی مرۆڤی سەردەمە، کە هەموو دەرامەت و زەحمەت و فەراغەکانی مرۆڤ قوربانی کردووە، هەرچی زیاتر خەرج کرێت، بنەرەتی خۆی لەدەست دەدات تەنانەت لە بچوکترین نێردراو هەست لە خۆ ئەگرێت و ئەندیشەی ئالۆز دەبێت تا ئەمرێت.

ئەڵێن جارێك ئەیانەوێت بۆ کوڕێکی تەمەڵ ژن بهێنن، وە لە هەمان کاتدا ژنێکی زیرەکیان بۆ ئەم کارە دەسنیشان کردبوو، ئەم ژنە دوای هاوسەرگیری، هەرجارەو بە بیانوییەك مێردەکەی بە کارێکەوە وابەستە دەکرد تا ئەو پیاوە وای لیهات کاتی سەر خوراندنی نەبوو، رۆژێك دەربارەی ئەو گرفتارییە بێ سنوورانەی ژنەکەی بۆی فەراهەم کردبوو لای هاوڕێیەکی سکالای کرد، هاوڕێکەشی پێی گوت: ئەگەر وایە بۆچی تەلاقی نادەیت؟ لە وڵامدا گوتی: ئەگەر راستیەکەت بوێ، کاتی تەلاق دانیشم نیە.

پەیوەست بوون بە کتێبەوە:

دوژمنێکی تری مرۆڤ، پەیوەست بوونە بە کتێبەوە، ئەمە نەخۆشیەکە زیاتر لە نێو ڕۆشنبیراندا بڵاوە، پەیوەست بوون بە کتێبی فکرییەوە، ئایدۆلۆژیا بەرهەم دێنێت، فەلسەفە بەرهەم

دێنێت، ڕێگە چارە بەرهەم دێنێت، سەرنج بەرهەم دێنێت، ڕوونکردن و چارەسەر بەرهەم دێنێت، بەلام هەمووی پووچە و پەیوەندی بە راستیەوە نیە، چونکە لێکۆلینەوە لە کتێبە کۆمەلزانی و فەلسەفی و ئابووری و سیاسی و مێژوویییەکان دەکات، کەم لێکۆلینەوە لەم بابەتانە گۆرانکاری فکری بەسەریدا دێت، دواتر ریگا چارەیان پیشان دەدەن، دواتر دەرمانیان نیشان دەدەن، ئایدیا دروست ئەکەن، دواتر ئیمان بنیات دەنێن و دەبێتە خاوەن باوەڕێك بەناوی زانستەوە، بەلام کە دێتە نێو کۆمەلگاوە و دەبینێت ئەو شتانەی فکریان پرکردوە هیچ پێوەندیەکی بە راستیەوە نیە و تێدەگات کە دوچاری پەیوەست بوون بووە بە کتێبەکانەوە، کەمێك خویندنەوەی بابەتە فکریەکان ئایدیای ئەویان بنیات ناوە و بڕیارەکانی سەبارەت بە راستی کۆمەلگا هیچ پەیوەندیەکیان بەیەکەوە نیە، بە تایبەتی ڕۆشنبیرانی ڕۆژهەلات سەبارەت بە ڕۆژئاوا کەمێك ئایدیا گەراییان هەیە. دەکرێت ئەم بابەتە لە شوێنێکی تریشدا گەلالە ببێت، وەك بابەتی فکری. بابەتی وا هەیە لە شوینێك دروستە و لە شوێنێکی تر نادروستە، لەبەری ئەوەی ڕۆشنبیرانی ڕۆژئاوا لە ڕوانگەی بینین و مەزن نەخشاندنی مێژووەکەیان بە ئایدیا و بڕیارگەلێك گەیشتوون کە تەنها بۆ خۆیانە، ئەمە هەمان بڕیار و بەرز

بەخشاندنی فکری و ئایدیای ئەوانە، لە هەمان ڕوانگەوە بڕیار لەسەر کۆمەڵگا و مێژوو و مەزهەبەکانیان دەدەن، ئەمەش لەکاتێکدا کە ئەم بڕیارانە نادروست و هەڵەن بۆیە دەبینین کە ڕۆژئاوا مێژووی خۆیان پێش سەدەی ناوڕاست لە ڕۆما و یۆنان بە پەروەردەیی و پێشکەوتوو دادەنێن، وە سەردەمی دەرکەوتنی مەسیحیەت لە ئەوروپا، لە کاتێکدا کە تاریکی و ستمکاری و بێ دەسەلاتی باڵی بەسەر ئەوروپادا کێشا بوو مەزهەبیان بەلاوە نابوو و ڕێنیسانس دامەزرا و دووبارە پێشکەوتن گەڕایەوە، دەڵێن مێژوو گەواهی ئەوە دەدات کە سەرەتا ئێمە مەزهەبمان نەبووە و پێشکەوتوو بووینە، دواتر مەزهەبی بووینە و پەست بووینە، بەڵام دواتر کە مەزهەب نەما، دووبارە پەروەردە بووین، ڕۆشنبیری ڕۆژهەلاتی دێت هەمان بڕیاری ڕۆشنبیرانی ڕۆژئاوای سەردەم دووبارە دەکاتەوە، تەنانەت بەرانبەر بە مەزهەبەکەی خۆشی، بەڵام دواتر دەبینێت مەزهەب و مێژووەکەی تەنانەت پەیوەندی شارستانیەتەکەی پێچەوانەی شارستانیەتی ڕۆژئاوایە، هۆکارەکان ڕۆدەچێت و دەبینێت کە خۆی بە کەم نیشان داوە، لەسەردەمی مەزهەبەکەیدا کتێبانێک و شارستانیەتێک و ڕژێمی کۆمەلایەتی و تەنانەت ڕژێمە مافییەکانیش پێشکەوتوو بوونە، بەڵام ئێستا بوونیان نەماوە،

ئەو کتێبانەی لە سەدەی چوارەمدا هەبوون ئێستاش بوونیان هەیە، کتابانێك کە ناویان (دارالمکتب) بوو، بەلام تەنها پەنجا تا شەست خوێندکار لێرەدا نیشتەجێ بوون، لە تەواوی شوێنەکانی جیهانەوە دەهاتە ئێرە و لێرە نیشتەجێ دەبوون و دەژیان، وە تا کاتێك خوێندن و لێکۆلینەوەیان هەبوو لێرەدا دەمانەوە لەژێر دەستی مامۆستاکانیان کە خاوەنی قوتابخانەکان بوون کاریان دەکرد، بەڵام ئێستا تەنها و تەنها کەسانێکین کە سەرمەشقی ڕۆژئاواین لە هەوەس بازیدا، هیچ بەرهەمێکی فکریمان نیە، هەموو شتە دووبارەکانی ڕۆژئاوا بوونەتە بابەتی فکری ئێمە، لەوپێناوە پەیوەست بووینە وەك سەرچاوەیەکی سەرەکی.

هەر لەم ڕووەوە ئەو کەسانەی کە وا بیردەکەنەوە، کەسانی خاوەن خوێندنەوە و خاوەن بیرکردنەوەیەکی رەهان دەبێ پێوەندیان لەگەڵ راستی زیندوی ژیانی کۆمەلایەتیان بپارێزن تا بە یارمەتی زانست بنەڕەتی کۆمەلگا ڕوون بکەنەوە، بەیارمەتی بنەڕەتی کۆمەلگا زانست لە بیرکردنەوە لاڕێییەکان بپارێزین گەرنا تووشی لادانی فکری دەبین. جۆرە هزرێك بە ناوی زانست، بەناوی فەلسەفە، بەناوی ئایدۆلۆژیا، بەناوی هونەر، کە لەبنەڕەدا سڕینەوەی راستی بوونە، ئەمە بابەتێکە کە لە کۆمەڵناسی زانستی سەدەی نۆزدەهەم بەناوی ئیناسیۆن کلتوری، ئیناسۆلی

ئەنتل لکتوئل، خرایە ڕوو و ئیستاش زۆر بە توندی خراوەتە ڕوو.

ڕژێمی چینایەتی

یەکێکی تر لە دوژمنەکانی مرۆڤ، ڕژێمی چینایەتییە. ڕژێمی چینایەتی گەورەترین و بەهێزترین هۆکارە بۆ دژایەتی کردنی مرۆڤ. بە جۆرێک لە بنەڕەتی کەلتور، هزر، مەزهەب و تاک ەموویان نەشیاو دەکات، بۆیە مرۆڤ لە شێوەی مرۆڤبوونەکەی خۆی لە ڕەهەندەکانی دادەڕنێ و مرۆڤ بوونی خۆی دەسڕێتەوە. کاتێک تەماشای مێژوو دەکەین، دەبینین کە لە سەرەتای ئادەمیەتەوە مرۆڤ حەقیقەتێکی جەوهەری جێگیری هەیە، بەلام دواتر بۆ دوو جەمسەری جیاواز دابەش دەبێ. لە کۆتاییدا گەورە و کۆیلە، دەوڵەمەند و هەژار، پێشکەوتوو و پێشنەکەوتوو دێتە بوون. وە لەدەرەنجامدا دوو جۆرە مرۆڤ گوزارشت لە نواندنی مرۆڤ بە مانای وشە دەکەن. مرۆڤێک کە خاوەن هیچ شەرافەتێک نیە" خانەدانەکان" وە مرۆڤێک کەخاوەن شەرافەتە "کۆمەڵکەیە". کۆمەڵکە بە شێوەیەک دێتە بوون کە نرخی مرۆڤ بەو بەهایە کە مرۆڤ هەیەتی ، بەلام لێی بێبەش دەبێت و خانەدانیش بە شێوەیەک وەدەردەکەوێ کە دەبێتە خاوەنانی پلە و پایەیەک کە هیچ کات نرخ و بەهایەکی مرۆڤانەی نەبووە. ئالێرەدایە کە مرۆڤ

بە تەواوی دەسرینرێتەوە و بوونی نامێنێت، کام مرۆڤە؟ من لێرەدا وتەیەکی 'داستایوسکی' دووبارە دەکەمەوە.. کاتێك کەسێك مرۆڤێك دەکوژێت. هەموو داخی کوژراوەکە دەخۆن لە کاتێکدا هێشتا بکوژەکە زیندووە و دەبێ بەداخ بین بۆ بکوژەکەش. چونکە ئەو مرۆڤ بووە و ئێستا بووە بە بکوژ.

-ئەلبیرممی- لە نامیلکەیەکی پڕمانادا.. کە یەکێکە لە باشترین بەرهەمەکامی جیهان سەبارەت بە داگیرکردن، لە ڕوانگەیەکی زانستیەوە نووسیوەیەتی، بەناوی" خستنە ڕووی وڵاتانی داگیرکەر و داگیرکراو" دەڵێت: کە پەیوەندی ڕۆژئاوا و ڕۆژهەڵات کەپەیوەندییەکی دژە مرۆیی نییە، بەلکو پێوەندیەکی داگیرکەرانەیە. هەمووان لێکۆلینەوەیان لەسەر مرۆڤە ئاسیایی و ئەفریقی و ئەمریکای لاتینی دەکرد، بۆ ئەوەی ڕوونی بکەنەوە کە بۆ لە ئاوا وێسگەیەکدان و دواتر مرۆڤیان بۆ دوو بەش دابەش کرد کە ئەویش یەکەمیان مرۆڤی ئاسیایی و ئەفریقیەکانن کە بوونەتە قوربانی داگیرکاران، دووەمیشیان ئەو وڵاتە ئەوروپیانەن کە بە شێوەی داگیرکەر دەرکەوتوونە(هەڵبەتە ئەمە لە ڕووی -داگیرکەر و داگیرکراوە- وە.)

بەرهەمی بەناوبانگی"اوژن یونسکو" لە ژێر ناونیشانی (کەرکەدەن) کە ئێستاش بە شێوەی شانۆ لە تاراندا نمایش

بەلاّم جۆرە شانۆیەکی تایبەت کە خودی بەرهەمەکە دەکرێت، ئەو بەرهەمە دەیەوێت بڵێت کە بەڕاستی بەرهەمێکی بێ وێنەیە، لەم رژێمەدا دەبینم مرۆڤ بۆ ئەوەی بمێنێتەوە.. شاخێکی دەرکردووە لە نێوچەوانی هاوشێوەی شاخی کەرکەدەن کە سوودی لێ ببینێت بۆ ئەوەی بشکێنێ و بڕوات و ڕا بکات.. وە ئەگەر وانەبێت لە ناو دەچێت. وە ئەگەر ئەم کارە نەکات چی ڕوودەدات.؟ هاوشێوەی پاڵەوانەکەی کافکا لە بەرهەمە ناوازەکەی "مسخ"دا.

بە کورتی لەم رژێمەدا مرۆڤ لە ناو دەچێت و گۆڕانی بەسەردا دێت و بە دوو دیاردەی دژە مرۆیی.. بکوژ و کوژراو. داگیرکەر و داگیرکراو، چەوسێنەر و چەوسێنراو. ئەم رژێمی چینایەتیە بە درێژای مێژوو شێوەی جیاواز، رژێمی جیاواز، هەنگاوی مێژوویی جیاوازی پەیدا کردووە، بەلاّم نەک تەنها بەو شێوەی کە"اوژن یونسکو" دەڵێت و مرۆڤی گۆڕیوە بە هاوشێوەی کەرکەدەن. تەنها بەم شێوەیەی کە کافکا ئاماژەی پێ کردوە : مرۆڤی کردووە بە هاوشێوەی بوونەوەرێکی نا مرۆیی.

رژێمی چینایەتی مرۆڤی وەک حەقیقەتێک داناوە هەموو تاکەکانی لە یەک رەگەزن، بە چوار گروپی دژە مرۆیی گۆڕیوە، بۆ چوار ئاژەڵی گۆڕیوە:

Scanned by CamScanner

یەکیان گورگ، یەکیان ڕێوی، یەکیان مشك و ئەوانی تریش هەر مشك. ئەمەیە کە دەبینم مرۆڤ دەگەڕێتەوە بەرەو ماتریالیسم. بە شێوەی دیاردەیەکی ماددەگەرایی دەردەکەوێت و دەگەڕێتەوە بۆ باوەشی مەزهەب (بەو شێوەی کە بە درێژای مێژوو بوونی هەبووە) بە شێوەی سڕینەرەوەیەکی ڕەها بەرامبەر میتافیزیك دەرکەتووە. گەڕاوەتەوە بەرەو زانست و زانستی کردووە بە قوربانی تێگەیشتنە دژە زانستییەکان و لایەنە نازانستیەکان و لێکۆڵینەوە نازانستییەکان خۆی، خۆی بە دروستکردنەوە سەرقاڵ دەکات. دروستکردن لێرەدا کە لە خزمەتی مرۆڤ ودابینکردنی پێویستییەکانی مرۆڤە، کە پارچە کانزایەکە و وابەستەی خۆی دەکات و کاری پێ دەکات. ڕوو دەکاتە پسپۆڕی بۆ ئەوەی بەرهەمێنان و پێشکەوتنی فراوان بێت و گەورەترین قوربانی ئەم بەرهەمە زۆر و پێشکەوتووەش هەر مرۆڤە. بە کورتی هەر مەزهەب و ڕژێم و ئایدۆلۆژیایەك کە دەخرێتە ڕوو ئەوا دەبێتە کوێلەی ئەو ڕژێمە چینایەتییە. چونکە ئەو ڕژێمە چینایەتییە بە دوو جەمسەری دژە مرۆیی دەیگۆڕێت. بەو شێوەی کە مرۆڤ لەم سەدەیەدا کە سەدەی بەهۆش هاتنەوەیە بەشێوەی مەتەڵێکی گەورە کە بۆ ناسینەوەی سەدەی ئێمەیە بە شێوەی پرسیارێکی گەورە لە سەر پەردەی هزرەکانی ئەمرۆ

رووبە دەگێڕێت کە چییە و کێ یە؟ هەموو فەلسەفە و زانست و رۆشنبیرەکان دەبێت جۆرە باوەڕێکی دیاریکرا وو ناسراویان هەبێت لە بارەی چۆنییەتی بوونی مرۆڤەوە؟ لەبەر ئەوەی هەر ئایدۆلۆژییەك، هەر شارستانییەتێك، هەر فەلسەفە و مێژوویەك و هەر رژێمێکی پەروەردە و فێرکردن، هەر جۆرە ژیانێك دەبێت بۆ رزگار کردنی مرۆڤ بێت، بە پێچەوانەی رابردوو کە مرۆڤیان دەکردە قوربانی یا خود لە مرۆڤبوون دەیانسڕیەوە و بەکەم تەماشایان دەکرد. رزگار کردنی مرۆڤ مانای چییە؟ رزگار کردنی مرۆڤ واتە بڕیاردانی مرۆڤ لە بارودۆخێکدا بێ کە بتوانی لەو پەڕی دروستکردن و ئازادی و ئاگایی و هەستیاریدا بژیێت.

هەڵبەت ئێستاش دروستکەر هەیە بەڵام ئازاد نییە، هەر لەم رووەوە دەستی بۆ بەرهەمێکی تر بردووە. هەستیارە، بەڵام ئازاد نییە. وەکو بەرهەمی ئیش کردنی کۆیلەیەك بۆ گەورەکەی وایە.

هەستیاری و ئازادی و دروستکردن، ئەوەی کە خودا لە گوتارەکەیدا ئاراستەی جێنشینی خۆی دەکات کە لە سروشتدا پێناسەی کردووە ، بەلام خودا کێیە؟ هەستیار و ئازاد و دروستکەرە. لە سەدەی بیستەم و سەدەی نۆزدەهەمشدا هەموو شتێك چارەسەر کرابوو مرۆڤ بە ناو نیشانی قەیران و دیاردەیەکی نامۆ دەردەکەوت. کە هەموو رۆشنبیران بەدوای

هێنانەبوونی باوەڕێک بوون، بۆ ئەم مرۆڤە، رێگە چارەیەکە بۆ ئەوەی ئازاد و هەستیار و دروستکەر بێت لە هەموو رژێمە پیس و زانستی و هێزدار و ناتەباکان رزگاری بێت. بە تایبەت ئەو رێزە بالآیەی کە هەیەتی لە سروشت بسەنێتەوە، کە ماتریالیسم لێی لێسەندوتەوە. ئەمڕۆ ویژدانی نەوەی نوێ، بە دوای مەزهەبێکی بالآتر لەو مەزهەبەی کە لە مێژوود فەرمانڕەوا بووە دەگەڕێت و بەدوای دۆزینەوەی جۆرە رووحانیەتێکە لە بوونی خۆیدا. عەشقی دروستی مرۆڤ بۆ ژیان و مرۆڤبوونێکی گەورە کە لە چوارچێوەی رژێمێکی فکری لادراو، پیشەی، تەکنیکی، هەڵگرتنی خراوتە ئەستۆمان و لیکۆڵینەوەمان لەسەر دەکەن. وەک ئەو هەوڵەی کە ئێمە لە لێکۆڵینەوە لە ئیسلام و کلتور و مەزهەبی ئیسلامی، کلتوری رۆژهەلاتی خۆمان کردومانە، بە دوای بەهاکانیانەوەین تا بە پیویستیەکانی ئەمڕۆی ژیانی مرۆڤایەتی وەلأم بدەینەوە.

والسلام

دەروازەیەک بۆ شیعرەکان

نوسینی/دکتۆر علی شەریعەتی.
وەرگێرانی لە فارسییەوە
ڕێکان تحسین سالەیی.

ئەم دەروازەیە لە چوار بەرهەمە شیعری زۆرجوانی بیرمەندی مەزن دکتۆر علی شەریعەتی پێك دێت، کە هیوادارم توانیبێتم تا رادەیەکی زۆر زۆر کەم مافی خۆیم پێ بەخشیبێت.

Scanned by CamScanner

Scanned by CamScanner

ئەی لاو.....!

تۆ ئەزانی و هەموان ئەزانن کە ژیان
ئەرکی زەردە خەنەیەکە لەسەر لێوی
من ..
هێنانی ڕوناکی لە نیگای منەوە، یان
فێربوونی شەپۆلەکانی ڕووناکی، لە
دڵی من عاجزن...
تۆ ئەزانی و هەموان ئەزانن، کە
ئەشکەنجەدانم لەبەر تۆ، زیندانی
بوونم لەبەر تۆ، ڕەنج بینینم لەبەر تۆ
تاکە چێژی ژیانە بۆ من...
بۆ شادییەکانی تۆ من لە دڵەوە
پێدەکەنم...

Scanned by CamScanner

لەبەر هیواکانی تۆیە کە ڕۆشنایی
ئومێد لە چاوانی ماندوومدا
دەدرەوشێتەوە
لە خۆشبەختی تۆیە هەوای پاکی
خۆشبەخت بوون لە سینەمدا هەست
پێ دەکەم...
ناتوانم باش بدوێم...
هەموو ژیانم بە ڕۆژ و شەوەکانیەوە،
هەر ساتێک لە ژیانم بۆ ئەم
هاورێیەتییە گەواهی دەدەن،
گەواهیدەر بوونە و گەواهیدەریش
دەمێننەوە...
ئازادی تۆ مەزهەبی منە...
خۆشبەختی تۆ عەشقی منە...
وە ئایندەی تۆ تەنها ئارەزووی منە..

Scanned by CamScanner

هەژاری....!

دەمەوێت بڵێم...
هەژاری سەرەخاتە هەموو
شوێنێکەوە..
هەژاری برسی نیە، عوریانیش نیە...
هەژاری هیچی نەبوو، بەڵام ئەوەی کە
نەیبوو پارە و زێر و خۆراک نەبوو...
هەژاری، ئەو خاک و خۆڵەیە کە
لەسەر کتێبە نەفرۆشراوەکانی
کتێبخانەیەکدا نیشتووە..
هەژاری، کاغەزی براوەی ئۆتۆمبیلێکە
کە بێ ماندووبوون بەدەستهێنراوە و
ڕۆژنامەکان هەواڵەکەی دەخەنە ڕوو.

هەژاری، کتێبێکی سێ هەزار ساڵەیە

کە یادگاریەکانی لەسەر

نوسراوەتەوە...

هەژاری، توێکلە مۆزێکە کە لە

پەنجەرەی ئۆتۆمبلێکەوە فڕێ ئەدریتە

سەر شەقامەکان...

هەژاری سەرەخاتە هەموو

شوێنێکەوە..

هەژاری، شەو بەبرسێتی خەوتن نیە

...

هەژاری، گوزەراندنی ڕۆژە بە بێ

بیرکردنەوە ..

«کە هەژاری لە دەرگا دێتە ژوورەوە

ئیمان لە پەنجەرەوە ئەچێتە دەرەوە»

Scanned by CamScanner

وتە نەوتراوەکان ..!

وتە گەلێک هەن بۆ نەوتن
بەهای قوڵی هەر کەسێک بەندە
بەڕێژەی ئەو وتانەی کە بۆ نەوتن
هەیەتی ...
وە کتێبگەلێکیش هەن بۆ نەنووسین
...
من ئیستا گەیشتوومە بە سەرەتای ئاوا
کتێبێک...
دەبێت نووکی پێنووسەکەم بشکێنم و
دەفتەرەکەم بدڕێنم و
بەرگەکەی بۆ خاوەنەکەی
بگەڕێنمەوە....
بخزێمە کولانەیەکی بێ دەرگا و
پەنجەرەوە و
دەست بە نووسینی کتێبێک بکەم کە
نابێت بنووسرێت.

Scanned by CamScanner

فیکفیکە

نازانم پاش مەرگم چی ڕوو دەدا...
نامەوێت بشزانم ...!
کە گۆزەجیبیەک چی لە خاکی
جەستەم دەسازێت؟
بەڵام زۆر تامەزرۆم..
لە خاکی گەرووم فیکفیکەیەک
بسازێت...
گەرووم فیکفیکەیەک بێت بەدەست
مناڵێکی سەرەڕۆوە..
ئەویش بەردەوام و هەردەم...
هەستی گەرمی بەخەستی گەرووم
پڕکات و...

Scanned by CamScanner

قیژەی گەرووم : گوێیەکان بینێتە
هەست و..
خەوی نوستووەکان کپ و کپتربکات
و...
گریمان ئەو بەم چەشنە و...
بەم شیوەیە تاوانی بێدەنگی و تۆلە
سەندنەوەی خنکانی مەرگبارم...!

((ئەم شعرە لە هەندێك کتێبدا ئاماژە بەوە کراوە کە شعری ((سید موسوی اهری))ە.

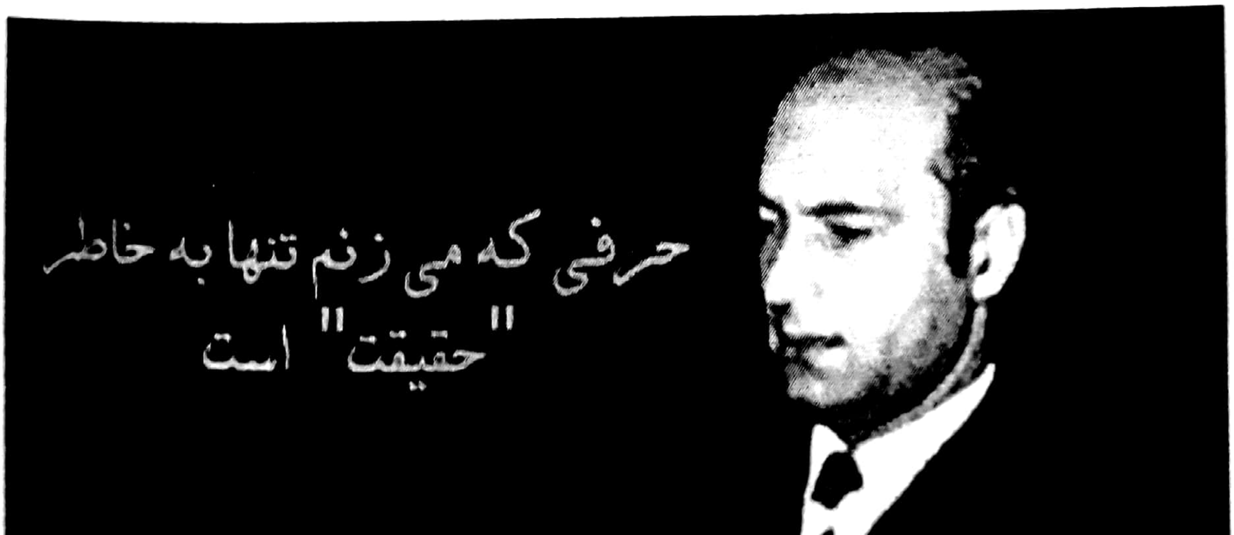

Scanned by CamScanner

Scanned by CamScanner

پێرست

دەسپێك ٥
پێویستییەکانی مرۆڤی ئەمڕۆ...! ١٠
دوژمنانی مرۆڤ ٢٤
باشە، ئەو هۆکارانە چین کە دوژمنی مرۆڤن؟ ٢٥
زانست سڕینەوەی مرۆڤ ٢٧
ماتریالیسم: ٣٤
مەزهەب: ٣٦
خەرجی: ٤٠
پەیوەست بوون بە کتێبەوە: ٤٣
ڕژێمی چینایەتی ٤٧
دەروازەیەك بۆ شیعرەکان ٥٣
ئەی لاو...! ٥٥
هەژاری....! ٥٧
وتە نەوتراوەکان ..! ٥٩
فیکفیکە ٦٠

Scanned by CamScanner

چەند وتەیەکی شەریعەتی

* ئازادی لە دامێنی کۆیلەوە لە دایك دەبێت و لە زنجیردا گەشە دەکات.. بە تورەییەوە وەئاگا دێت.. ئەهای ئەمەیە چارەنووسی ئازادی.

* خوایە بیرو باوەڕم لە دەست"گریمانەم" بپارێزە.. خوایە هێز و توانای بیروباوەڕی"پێچەوانە" بە من ئاسان بکە.

* باوەڕ بە مەزهەب لە کۆمەڵگەی ئێمەدا بوونی هەیە، بەڵام شارەزا بوون لە مەزهەب بوونی نییە.

* پشت بە سێ شت مەبەستە: غرور، درۆ و عەشق.. مرۆ بە غرور لە ناو دەچێ، بە درۆ دەدۆڕێ، بە عەشق دەمرێ.

* کاتێك لە تەختی شانۆی حەق و ناحەقدا بوونت نییە، کاتێك ئاگات لە سەدەی خۆت و شایەدی حەق و ناحەقی کۆمەڵگەی خۆت نییەیەت، لە هەر شوێنێك دەبی ببە، چ لە نوێژدا یان لە پای شەرابدا بیت هەردووکی وەك و یەکە!!

* قورئان کتێبێکە بە ناوی خوا دەست پێ دەکات و بە ناوی خەڵکی کۆتای دێت..!!

* دڵە گەورەکان و هەستە بەرزەکان، عەشقانێکی جوان و شکۆمەند دروست دەکەن.

* خوایە بە هەر کەسێك کە خۆشت دەوێ، کە عەشق لە ژیان باشترە، وە بە هەر کەسێکی تر کە خۆشتر دەوێ.. کە خوشویستن لە عەشق باشترە.

* لە دکتۆر عەلی شەریعەتیان پرسی: ئافرەتی ئەمرۆ چی لەبەر بکات باشە.. ئەویش لە وەڵامدا وتی: بیر و هزری ئافرەت باش بکەن ئەو خۆی بڕیار ئەدات چی لەبەر بکات.!!

لە زنجیرە بڵاوکراوەکانی کتێبخانەی کاك شێخ

Scanned by CamScanner